

חברת תקצירים

הכנס האנתרופולוגי ה-44
8-9 ביוני 2016, המכללה האקדמית כנרת

8-9 ביוני
מכללת כנרת

אתנוגרפיות בהווה מואץ: בין אנתרופולוגיה והיסטוריה

44th Annual
Meeting of
the Israeli
Anthropological
Association

כנס האגודה
האנתרופולוגית ה-44

אורחת הכנס:
פרופ' יולנד כהן
אוניברסיטת קוויבק

Keynote Speaker: Prof. Yolande Cohen,
Université du Québec

לפרטים והרשמה
באתר האגודה - ISRANTHRO.ORG

תוכן העניינים

2	.....	יום רביעי 8 יוני 2016
2	.....	10:30-12:00 רצועת מושבים ראשונה
2	.....	הפוליטיקה והפואטיקה של פרופסיות
5	.....	הווה היסטורי ועבר אתנוגרפי
7	.....	מוזיאונים היסטוריים, מבט עכשווי
9	.....	13:30-15:00 רצועת מושבים שנייה
9	.....	יהדויות בתנועה
12	.....	לחשוב מחדש על כתיבה, רגש ופרפורמנס
14	.....	סיפורים על מלחמה, זמן ושינוי חברתי
17	.....	15:15-16:30 מליאה: הרצאת אורחת הכבוד
17	.....	From Synagogue to Mosque: My Grandfather's House in Meknes Old Mellah
18	.....	17:00-18:30 רצועת מושבים שלישית
18	.....	החוויה הדתית/לאומית לסוגיה
20	.....	הגוף האידיאלי בשינוי מהעבר להווה: שיח, מגדר, והגוף המתעצב
23	.....	Toward a Topology of Cultural Memory
27	.....	יום חמישי 10 יוני 2016
27	.....	10:30-12:00 רצועת מושבים רביעית
27	.....	היסטוריה ואנתרופולוגיה נפגשות בפלשתינה-א"י המנדטורית
29	.....	אוכלוסיות על הגבול
31	.....	מקומות למחשבה על טבע ותרבויות
33	.....	עזרה-עצמית ישראלית: פסיכולוגיה, אימון (Life Coaching) ותקשור
36	.....	14:00-15:30 רצועת מושבים חמישית
36	.....	הווה אתנוגרפי בהילוך מהיר: שדות המחקר המשתנים של האנתרופולוגיה של הרפואה
38	.....	אתניות במעבר
41	.....	Hazardous Concepts: The Anthropology of Science and Technology in Israel
44	.....	שולחן עגול – לא לציטוט: מתחים, דילמות ומחשבות על מהלך הדוקטורט

יום רביעי 8 יוני 2016

10:30-12:00 רצעת מושבים ראשונה

הפוליטיקה והפואטיקה של פרופסיות

מתדיין ויו"ר: ד"ר יהודה גודמן (העברית)

סדר ההרצאות במושב:

דן קוטליאר (העברית)

אופוזיציה רגשית: המאבק הפוליטי על רגשות האזרחים

ד"ר אריאלה פופר גבעון (דוד ילון) ופרופ' יעל קשת (גליל מערבי)

מקצוע הרוקחות בעבר ובהווה: סיפורם של רוקחות ורוקחים ערבים

ד"ר ריקי גליה (כנרת)

"האמנם בנקאי הוא אדם חסר לב?": בין גישות ניהול היסטוריות לשיח האחריות החברתית של בנק ישראלי

מיה ולנשטיין (תל אביב)

"אנחנו הרוק סטארים החדשים": גישות של מעצבים גרפיים להתמודדות עם שוק עבודה בשינוי מואץ

תקצירי ההרצאות:

אופוזיציה רגשית: המאבק הפוליטי על רגשות האזרחים

דן קוטליאר, האוניברסיטה העברית בירושלים

dan.kotliar@mail.huji.ac.il

האופן בו אנו מרגישים לגבי אירוע היסטורי נוטה להשתנות בהתאם לקבוצה האתנית או הלאומית אליה אנו משתייכים, ובהתאם לזהות ולמידת ההזדהות הפוליטית שלנו. ואמנם, בעשורים האחרונים מחקרים אנתרופולוגיים הצביעו על הקשרים ההדוקים והסבוכים שבין פוליטיקה לרגש (Ahmed, 1990; Abu-Lughod, 1996; Lutz, 1996; 2004), ומחקרים היסטוריים הראו כי אנו נוטים להשתייך ל"קהילות רגשיות" (Rosenwein, 2006), שעושות שימוש בסגנונות רגשיים מסוימים (Gammerl, 2012), ושכפופות למשטרים רגשיים שונים (Reddy, 2001). אולם, כיצד מתעצבת קהילה רגשית? כיצד מעוצבים רגשותיה לגבי אירוע היסטורי מכונן, ומהם ההקשרים התרבותיים והגורמים הפוליטיים המשרטטים את גבולות הרגש? בעוד שמחקרים שונים היטיבו לתאר את האופן בו ממשלות מנסות לכפות סגנונות רגשיים על אזרחיהן, ולעצב את האופן בו ירגישו לגבי העבר (Delvecchio Good & Good, 1988; Pantti & van Zoonen, 2006), מחקרים אלה נוטים להתעלם ממורכבותם של מאבקים פוליטיים, ומתגובות נגד שיכולות להתעורר בעקבות ניסיונות להכתיב שינוי רגשי. בהתבסס על מחקר אתנוגרפי שנערך בין השנים 2010 ל-2013, הרצאה זו תעסוק במאבק מעין זה, שהתנהל בין מחוקקים לבין תנועה פוליטית אופוזיציונית. ההרצאה תתמקד בניסיון החקיקה שכונה "חוק הנכבה" – ניסיונם של חברי כנסת ישראלים לאסור הבעת אבל או עצב בנוגע לאסון הפלסטיני המכונן, ובתגובתו של ארגון "פסיכואקטיב" לחוק זה. אראה כיצד "פסיכואקטיב", כתנועה פוליטית המורכבת בעיקר מאנשי בריאות הנפש, עושה שימוש בהון ובפרקטיקות המקצועיות של חברותיה על מנת להתנגד לחוק ולסגנון הרגשי המוצע בו. במקביל אראה כיצד הארגון מציע סגנון רגשי אלטרנטיבי, המבוסס על עיבוד רגשי-תרפויטי של האסון הפלסטיני, ואטען כי לסגנון זה יכולה להיות השפעה ממשית על האופן בו אנשים תופסים את ההיסטוריה שלהם, הלאומיות שלהם, ואף הקשרים המשפחתיים-האינטימיים שלהם. ולבסוף אתאר כיצד, באופן פרדוקסאלי, עיצוב זה של רגש על-ידי אקטיביסטיות

ישראליות-יהודיות מציע לפלסטינים כוח פוליטי באמצעות פתולוגיזציה מקרבנת. באמצעות מקרה מבחן זה אבקש להצביע על הקשרים המורכבים שבין רגש, פוליטיקה והיסטוריה, ולהראות כי האופן בו אנו מרגישים לגבי אירועים היסטוריים נתון למאבק פוליטי סוער, מתמיד ורב-כיווני.

מקצוע הרוקחות בעבר ובהווה: סיפורם של רוקחות ורוקחים ערבים

ד"ר אריאלה פופר-גבעון, המכללה האקדמית דוד ילין

arielapo@netvision.net.il

פרופ' יעל קשת, המכללה האקדמית גליל מערבי

YaelK@wgail.ac.il

בעונה הקודמת שלה, תוכנית הסאטירה "ארץ נהדרת", הכתירה דמות חדשה – סלמה. הדמות הצליחה "ללכוד", אולי כמו כל סאטירה טובה, תופעה חברתית בולטת וחסית חדשה. מי שנכנס לבית מרקחת בישראל, ברוב המקרים יפגוש מאחורי הדלפק רוקח ערבי, ויותר ויותר, רוקחת ערביה צעירה. ברם, "כיבוש" מקצוע הרוקחות על ידי צעירים ערבים משכילים והשלכותיו, טרם זכו לתיעוד הולם במחקר.

בהרצאה נציג ממצאי מחקר במתודולוגיה משולבת כמותנית ואיכותנית, במהלכו בחנו את שיעורי הרוקחים הערבים המועסקים בארגוני בריאות בישראל ונתנו קול לחוויותיהם במקצוע. הנתונים הכמותניים נלקחו מסקר כ"א של הלמ"ס לשנים 2012-2014. הנתונים האיכותניים נלקחו מתוך עשרה ראיונות עומק חצי מובנים שערכנו עם רוקחים ערבים המועסקים בקופות חולים ורשתות פארם, בריכוזי אוכלוסייה יהודית או מעורבת. הנתונים הכמותניים עליהם התבססנו, בדומה לנתונים קודמים (לוי-אפשטיין ועמיתים, 2015; משרד הבריאות, 2014), מראים שרוקחות בישראל הופכת בשנים האחרונות למקצוע בדומיננטיות אתנית ערבית ובדומיננטיות מגדרית נשית. לתהליך הפיכת מקצוע הרוקחות למקצוע בדומיננטיות אתנית ומגדרית יש השלכות על מעמד הרוקחים ועל האופן בו נתפס בעיניהם המקצוע.

הראיונות האיכותניים העלו מניעים שונים העומדים ביסוד פניתם של ערבים בישראל למקצוע הרוקחות. רוקחות נתפסת כמקצוע המזוהה עם אשכול מקצועות הבריאות; כמקצוע המספק פרנסה מובטחת ותנאי עבודה נוחים; כמקצוע טיפולי הכרוך באחריות רבה ובמגע הדוק עם פונים; כמקצוע המקנה לעוסקים בו כבוד, מקצועיות וידע רבים; דרך לעזוב את מובלעות המגזר הערבי, להתפתח ולהשתלב, גיאוגרפית וחברתית, בחברת הרוב היהודית.

תמונת ראי מעניינת מתגלה כששמים את יתרונות הרוקחות, כפי שנתפסו בעבר, מול החסרונות אותם חווים המרואיינים בהווה. אותן סיבות שבגללן נבחר העיסוק ברוקחות מלכתחילה, הן גם הסיבות שנתפסות היום כחסרונותיו העיקריים. הצפת השוק ברוקחים הביאה לצמצום אפשרויות התעסוקה ולפגיעה ברמת השכר ובאיכות התנאים; גם קידום של הרוקחים הערבים בארגוני הבריאות חסום פעמים רבות מעבר לרמה של רוקח אחראי. המגע עם הלקוחות שוחק, המקצוע כבר אינו מקנה כבוד ויוקרה חברתית כבעבר ובמגע עם הפונים היהודים חווים הרוקחים הערבים גילויי קיפוח וגזענות. חלומם לרקוח שיקוי מרפא התנפץ ותפקיד הרוקח מצטייר מדברי המרואיינים כזבן, המנפק תרופות מוכנות ומוכר מוצרי צריכה ללקוחות נרגנים. התהליך שעובר מקצוע הרוקחות, ממקצוע גברי ומכובד, למקצוע בדומיננטיות אתנית ומגדרית, שיוקרנו ותגמוליו מתכרסמים, משקף תהליכים מקבילים. המרואיינים הסבירו את הכרסום המתמשך במעמד המקצוע כתוצאה של "הצפת" השוק הרוקחים, תוצר של כללי משחק ההיצע-והביקוש. ברם, אנחנו מבקשים להציג תהליך זה כמשקף של תהליכים כמו כניסת נשים ערביות לשוק העבודה ופתיחת אפשרויות הלימוד בירדן. דרך העדשה שעומדת ביסוד הרצאה זו, ניתן להבין תהליכי עומק המאפיינים מקצועות שהם בדומיננטיות מגדרית ובדומיננטיות אתנית, בעבר ובהווה.

האמנם בנקאי הוא אדם חסר לב?": בין גישות ניהול היסטוריות לשיח האחריות החברתית של בנק ישראלי
ד"ר גליה ריקי, המכללה האקדמית כנרת
rikitole@netvision.net.il

המחקר הינו חקר מקרה היסטורי-אתנוגרפי הפורש את ההיסטוריה התרבותית של בנק דיסקונט מהיוסדותו ב-1935 ועד לתקופה הנוכחית. מטרתו לבחון את התמסדות דפוסי הנתינה של הבנק בשנים האחרונות, על רקע ההתפתחות ההיסטורית של מעורבותו החברתית. הניתוח מתמקד בבחינת הזיקה בין השיח הניהולי שנרקם בבנק במהלך עשרות שנים להתעצבות דפוסי הנתינה של הבנק ובעליו לקהילה. המחקר מתחקה אחר תהליכי הבניית משמעות בבנק לאורך ההיסטוריה שלו, ומציע הסתכלות על הבנק כעל ישות חברתית-תרבותית (בעלת ממד היסטורי), שבה השותפים לאינטראקציה (בעלים, מנהלים, עובדים, פרסומאים ועוד) מבנים מציאות חברתית השוזרת יחסי נאמנות, תלות וסולידריות ביחסי כוח. כתיבת ביוגרפיית הבנק הצריכה שילוב של מתודות היסטוריות ואתנוגרפיות: ניתוח מסמכים היסטוריים עם תצפיות באירועים נבחרים וראיונות עומק עם מנהלים, עובדים, גמלאים, נציגי "הקהילה" ואנשי מפתח מעברו של הבנק. הספרות אודות אחריות תאגידית ממעטת לדון בפן ההיסטורי של התופעה, ובקישורה לדפוסי פילנתרופיה תאגידית קודמים מחד ולגישות ניהול גלובליות מאידך. מחקר זה חושף את הדינמיקה של הבניית מערך ההצדקות, ההמשגות והמשמעויות שהוקנו ליחסי בנק-קהילה לאורך עשרות שנים בהקשר של השיח הניהולי שנרקם בבנק. התמות המרכזיות, שסביבן התארגנו ההצדקות השונות בנוגע לעשייה החברתית של הבנק ובעליו – ציונות וטובת הלאום, סיוע לזולת, טובת הבנק, רווחת העובד, צרכי הלקוח וסיוע לקהילה הספרדית (אליה השתייכו הבעלים), השפיעו והושפעו מאתוסים של משפחתיות, פטרנליזם, אנושיות ותחרותיות שעמדו בבסיסן של תפיסות ניהוליות שנרקמו בבנק. גם תפקידו של הבנקאי ביחס לקהילה השתנה ברבות השנים ממושא של רווחה תעסוקתית נדיבה לשגרירה של האחריות החברתית של הבנק.

"אנחנו הרוק סטארים החדשים": גישות של מעצבים גרפיים להתמודדות עם שוק עבודה בשינוי מואץ
מיה ולנשטיין, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל אביב
Mayatrip2004@yahoo.com

מחקרים עדכניים על עבודה יצירתית (creative labor) חוגגים מצד אחד, את עלייתה של היצירתיות כאלמנט בשוק עבודה בירוקרטי וטכני (Florida, 2002; Howkins, 2001). מצד שני, עבודות ביקורתיות על עבודה יצירתית (de Peuter, 2011, 2014; Pang, 2009) מזכירות כי עובדים יצירתיים כגון מעצבים, מוסיקאים ומוציאים לאור נוטים לעבוד בתנאים ארעיים, ללא חוזה עבודה או קביעות. שינויים טכנולוגיים מואצים בשוק העבודה היצירתית נחקרו כאחד הגורמים שמוסיפים לתחושת הארעיות התעסוקתית. ההרצאה מבוססת על עבודת דוקטורט בהכנה, בה שוק העבודה של המעצבים הגרפיים בישראל נחקר בגישה אתנוגרפית ואיכותנית. בהתבסס על 30 ראיונות ושהות בחללי עבודה של מעצבים גרפיים נחקרו התחושות והדעות של מעצבים גרפיים כלפי עבודתם. מצד אחד, מתגלה "תעשיית היצירתיות" והצורך הבלתי נגמר לרדוף אחר החידושים הטכנולוגיים כדי להשאר מעודכנים בשוק משתנה תדיר; מצד שני, התגלו מגוון שיטות של למידה עצמית, דמיונות חדשים של עתיד טכנולוגי ואופטימיות כלפי שוק העבודה העתידי בעיצוב, גם אם הוא נחוה כארעי. בנוסף, חווים עצמם המעצבים כ"רוק סטארים" החדשים של התקופה הנוכחית, וכאחד המקצועות המבוקשים ברגע תעסוקתי זה.

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר שגית מור (בית ברל)

סיפורי המפגש בין ר' יהודה הנשיא לקיסר אנטונינוס בתלמוד הבבלי: ייצורו של נארטיב אודות עליונות תרבותית, דתית ופוליטית בשעה של נחיתות לאומית

ד"ר דרור גולדברג (הפתחה)

מכירתה של פוקהונטס: כסף אינדיאני בראשית ההתיישבות האנגלית באמריקה

ד"ר לילך ניישטט בורנשטיין (סמינר הקיבוצים)

"דמות המאזין שבחרתי להיות שפכה אור חדש על העדות": חקירת זכר השואה דרך אתנוגרפיה

ג'רלד סאק (העברית וצפת)

השילוב בין אנתרופולוגיה חברתית והסטוריה גאוגרפית בחקר העבר החקלאי בגליל בין 1879 ו-1948

תקצירי ההרצאות:

סיפורי המפגש בין ר' יהודה הנשיא לקיסר אנטונינוס בתלמוד הבבלי: ייצורו של נארטיב אודות עליונות תרבותית, דתית ופוליטית בשעה של נחיתות לאומית

ד"ר שגית מור, מרצה בכירה, ראשת החוגים למקרא ולתרבות ישראל, המכללה האקדמית בית ברל

דוא"ל: sagit.mor@beitberl.ac.il ; sa_mor@keh.co.il

בהרצאתי אציג את מחזור הסיפורים על אודות המפגשים בין ר' יהודה הנשיא לקיסר הרומאי אנטונינוס (בבלי, עבודה זרה י' ע"א-א"ב), תוך חשיפת הרבדים הטקסטואליים המתקיימים בו. העיון ישקף את אחד האופנים שבו מתמודדות קהילות עם שינוי במציאות ההיסטורית, שמאתגר את תפיסתם העצמית של חבריהן – מבחינה אידיאית (תיאולוגית, אידיאולוגית וערכית), ומבחינה פוליטית (נחיתות לאומית ביחס לתרבויות שליטות במרחב). ההתמודדות שאציג נעשית באמצעות הבניית אתרים טקסטואליים, שבהם מיוצרים ומוחדרים נרטיבים שתפקידם לפתור את הדיסוננס הקוגניטיבי בו נתונים חברי הקהילה. נרטיבים הטוענים להיותה של המציאות "אמת כוזבת", תוך "חשיפתה" של המציאות ה"אמיתית" – זו הסמויה מן העין. במחזור הסיפורים מתוארת במישור הגלוי מערכת יחסים בינאישית בין שני אנשים פרטיים; במישור הסמוי משמשות הדמויות כייצוגים סימבוליים לשתי תרבויות הנתונות במערך יחסים פוליטי היררכי: האחת – הרומאית - כובשת ושליטה, והשנייה – היהודית - כבושה ונשלטת. מחזור הסיפורים - המסופר לאוזניה של קהילת בבל, שנתונה גם היא בשעה זו תחת שלטונה של אימפריה פאגנית אחרת, האימפריה הפרסית-ססאנית – משמש, אם כן, כאתר טקסטואלי המייצר נרטיב מארגן, שנותן פשר חדש למציאות ההיסטורית הגלויה. באמצעות הווה מדומיין, נחשפת "אמת" חלופית לזו המשתקפת במציאות הגאופוליטית בת הזמן: התרבות היהודית – למרות נחיתותה הפוליטית כתרבות כבושה ונשלטת בידי חברות פאגניות שונות – מוצגת כתרבות העליונה. הטענה לעליונות כוללת מספר היבטים – עליונות דתית; עליונות מבחינת הידע האצור בכתבי הקודש של התרבות היהודית ומצוי בידיהם של חכמיה-מנהיגיה: בסיפורים המשקפים סוגי ידע שונים מופגנת עליונותו של רבי על פניו של אנטונינוס – ידע פוליטי, ידע פילוסופי וידע קוסמולוגי. אלו מצטרפים למחזור סיפורים נוסף, שמבנה נארטיב אודות עליונות הדעת של האמונה היהודית המונותאיסטית על פני הדעת הפילוסופית-פאגנית.

מכירתה של פוקהונטס: כסף אינדיאני בראשית ההתיישבות האנגלית באמריקה

דרור גולדברג, המחלקה לניהול ולכלכלה, האוניברסיטה הפתוחה

dg@drorgoldberg.com

בין השנים 1607-1624 הפכה המושבה וירג'יניה מקומץ מתיישבים התלוי לקיומו בקניית מזון מאינדיאנים למעצמה עולה של גידול טבק שביקשה להכחיד את האינדיאנים המזיקים מבחינתה. במהלך התקופה הזו חלו שינויים דרמטיים גם בכסף ששימש במסחר בין האנגלים לאינדיאנים ובין האינדיאנים לבין עצמם. האנגלים תיעדו את הנחשת כאמצעי התשלום החשוב ביותר במסורת האינדיאנית. כמה מהם ניסו ברצינות לעשות מחקר אנתרופולוגי (במונחים שלנו) על החברה האינדיאנית. יבוא מסיבי של נחושת אנגלית איפשר למתיישבים הראשונים לקנות מזון חיוני מהאינדיאנים. האנגלים אף הצליחו לקנות בנחושת את הנסיכה פוקהונטס מאינדיאני בכיר שבגד בה. תפיסתה של בת ערובה זו הביאה לסיום המלחמה האנגלו-אינדיאנית הראשונה (1609-1614). השימוש הנרחב בנחושת כאמצעי תשלום הרס לגמרי את ערכה, ואחרי 1624 היא חדלה מלשמש בתפקיד זה. על פי ממצאים ארכיאולוגיים, המתיישבים גם שכרו בהתחלה אינדיאניות שייצרו עבורם את הכסף האינדיאני האחר – חרוזי צדפים – אבל הם לא הרסו את ערכו והוא שרד עוד שנים רבות. המושבה אף ייבאה מומחי זכוכית מוונציה כדי להקים מפעל לייצור חרוזי זכוכית, כי אלה הפכו לאמצעי התשלום במסחר האנגלו-אינדיאני במקום נחושת.

כל התקופה הקצרה הנדונה הייתה מלאה באילתורים כספיים, כשגם האינדיאנים וגם המתיישבים מנסים להתאים עצמם למציאות החדשה שהשתנתה במהירות. במשך כמה שנים גם גרזני ברזל שימשו ככסף במסחר האנגלו-אינדיאני. המתיישבים בינם לבין עצמם השתמשו באמצעי תשלום אחרים: תירס ופרוות שקנו מהאינדיאנים, ואחר כך טבק שגידלו בעצמם ושאתו המשיכו יותר ממאה שנה. הצעת הרצאה לכנס אתנוגרפיות בהווה מואץ: בין אנתרופולוגיה והיסטוריה

"דמות המאזין שבחתי להיות שפכה אור חדש על העדות": חקירת זכר השואה דרך אתנוגרפיה

ד"ר לילך ניישטט בורנשטיין, מכללת סמינר הקיבוצים

Lilach.naishtat@smkb.ac.il

חקר השואה והוראתה הופקדו בידי ההיסטוריונים. עדויות ניצולי שואה נתפסות בדיסציפלינה זו כמקור מידע לשחזור עובדות ואירועים. היסטוריונים מעדיפים עדויות מוקדמות על פני מאוחרות, כתובות על פני מצולמות, ונרתעים מן 'המידע העודף' הרגשי-סובייקטיבי שאלה מזמנות. ההרצאה תציג מחקר אתנוגרפי בעקבות עדות ניצולת שואה ודגם הוראה שנבנה בעקבותיו, במטרה לפתח גישה ביקורתית ביחס לאופנים בהם פועל זכר השואה במציאות החיים הדינמית בישראל, להאיר ריבוי משמעויות בעדויותיהם של ניצולי שואה ובפרשנותיהן, לקשור בין החומר ההיסטורי לבין אקטיביזם חברתי, להדגיש את כוחו של הדיאלוג ולחרוג מתחושות הקורבנות והנקמה המעוגנות בזיכרון הקולקטיבי של השואה בישראל. אחרי שאיבדה את כל משפחתה בשואה, עזבה קרלה פרנקל את גרמניה ובנתה בית בישראל. במשך ארבעים שנה חיה מבלי לחשוף את סיפורה אפילו באזני בניה, עד שקיבלה מכתב מעיר הולדתה, בו. התבקשה לשאת עדות. בשלושים השנה האחרונות חיה קרלה בין שני עולמות: בגרמניה היא אשת עדות החיה בבית ילדותה שהפך למוזיאון. מדי קיץ היא עוברת לחיות בדירה שהוקצתה לה בתוך המוזיאון, נפגשת עם עשרות קבוצות, זוכה באותות כבוד, ועומדת במרכז טקסים, מחקרים, סרטים והצגות. שיאו של הפרוייקט הוא בית הספר התיכון שהוקם לפני 13 שנה, שנקרא על שמה. בד בבד עם התפתחות מפעל ההנצחה הענף בגרמניה המשיכה קרלה לשמור על שתיקה ואנונימיות בישראל. היא הצניעה את המידע על פעילותה בגרמניה משכניה וחבריה, ונמנעה מדבר עליו עם משפחתה. שמגלה עוינות כלפי קשריה עם "הגרמנים".

במחקר אתנוגרפי מתחקה החוקרת אחר הדרכים השונות בהן מפרשות הקהילות הגרמנית והישראלית את דמותה ועדותה של קרלה, ומספרות את סיפורי העבר והעתיד שלהן. ההרצאה תלווה בקטעים מתוך סרט תיעודי שיצרה החוקרת בשיתוף במאי קולנוע גרמני.

השילוב בין אנתרופולוגיה חברתית והיסטוריה גיאוגרפית בחקר העבר החקלאי בגליל בין 1879 ו-1948:
ג'רלד סאק, המחלקה לגאוגרפיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים והמכללת האקדמית צפת.
geraldsack@gmail.com

כאשר האנתרופולוגיה מסתמכת בעיקר על תיעוד בעל פה, היסטוריונים מרוב הסוגים בד"כ חושדים במידע בע"פ ומעדיפים להשתמש רק בתיעוד כתוב, כולל מפות. אומנם, מתדולוגיה שמשלבת את שתי הגישות השונות נראית דרך יעילה להפיק את מירב התועלת מהיתרונות היחסיים של שתי הדיציפלינות, במיוחד השימוש ב-GIS [Geographical Information Systems]. מאפשר מיקום ארועם היסטוריים וחברתיים במרחב, ובאמצעות מפות והיסטוריות מתקופות שונות והיסטוריה בע"פ, ניתן לקבל תמונה של תהליכים כלכליים, פוליטיים והיסטוריים שהתרחשו במרחב ונוף ספציפי שהשתנה לאורך זמן. למרות החשד של היסטוריונים במקורת שאינם כתובים, בהרבה מקרים ניתן למצוא תיעוד – כולל מפות היסטוריות – של היסטוריה בע"פ, כלומר האיסוף של מידע בשטח יכול לכיוון מחקר היסטורי וגאוגרפי, ולהוביל לתובנות שאחרת לא היינו מגיעים אליהן. עוד דבר חשוב שהאנתרופולוג יכול לתרום לדו-שיח המקצועי הזה, הינו מיציאת הנטיות הסמויות של מקורות המידע שבע"פ. הנטיות של מסמכים ומפות שלא תמיד גלויות הינן הרבה יותר קשות לגיו. ההרצאה תכלול מספר דוגמאות של התוצאות של השילוב של שתי דיציפלינות שנראות על פניהן, כ"עוינות".

מוזיאונים היסטוריים, מבט עכשווי

מתדיין: פרופ' חיים נוי (אשקלון)
מי זוכר את המוזיאון הזוכר?

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר ג'קי פלדמן (בן גוריון)
מוזיאונים לזיכרון: בין ידע היסטורי, הנצחה וחינוך לאזרחות

ד"ר שלי שנהב (בית ברל)
מוזיאונים אתניים : זהות, מקום וזיכרון

פרופ' עדנה לומסקי-פדר (העברית) וד"ר אפרת בן-זאב (רופין)
מוזיאונים של הפלמ"ח והתפוגגותו של הדור הקנוני

תקציר המושב:

פייר נורה טען לאחרונה שאנו חיים בעידן ההווה, הסובל מהעדרו של חוט מקשר הן אל העבר והן אל העתיד. העבר כתור הזהב, והעתיד, הן כאפשרות של קידמה והן של מהפכה, נכשלו, ועל כן אנו לכודים בהווה מתמשך. מה, אם כן, אנו בכל זאת מבקשים ליטול מן העבר בעידן הנוכחי? ברצוננו לברר זאת דרך מבט על מוזיאונים היסטוריים בישראל של היום, וגם קצת מחוצה לה. מוזיאונים עומדים לרשות קבוצות חלשות וחזקות, גם אם תוך הבדלים משמעותיים בגישה למשאבים, ושאלתנו היא כיצד ניכר בהם המאבק על הזיכרון, אילו דימויים של העבר מגויסים כיום, ומהם הנושאים הזוכים להצגה לעומת מה שנעדר?

כל אחת משלושת העבודות שיוצגו במושבנו מדגישה היבט מסוים ב"שדה" המוזיאונים בארץ. עבודתו של פלדמן בוחנת את ייצוגי השואה וההיסטוריה היהודית, תוך השוואה לצרפת וארצות הברית, ומתוך הכרה במתח שבין המוזיאון כאתר זיכרון לבין היותו אתר חינוכי; הן אתרי הזיכרון והן הנרטיבים החינוכיים בהכרח יתפתחו אחרת בהתאם למקום. עבודתה של שלי שנהב מתעכבת על צמיחתם של מוזיאונים אתניים, ובוחנת את הפוליטיקה של הזהויות. כיצד הפוליטיקה האתנית העכשווית מאתגרת את הנרטיב הלאומי ההגמוני? הנרטיב הלאומי נבחן ישירות בהצגתן של לומסקי-פדר ובן-זאב, החוקרות כיצד מוזיאונים העוסקים ב"ח מאמצים בשני העשורים האחרונים נרטיבים ושיטות תצוגה חדשים. טענתן היא שריבוי המוזיאונים ה"ממציאים" מחדש דור זה היא שמאפשרת את שימורו כחלק מן הסיפור הלאומי.

דרך מקרי הבוחן השונים אנו שואלים מהן הסוגיות ההיסטוריות העומדות על סדר היום, כל זאת דרך ייצוגים של הדת, הלאום, וקבוצות עדתיות. המוזיאונים, במבט רחב זה, משקפים מציאות ובו זמנית מעצבים אותה, תוך שהם מגיבים אל צרכי הציבור והשלטון. מהן, אם כן, הדילמות של ההווה כפי שהן עולות משדה עשיר זה?

תקצירי ההרצאות:

מוזיאונים לזיכרון: בין ידע היסטורי, הנצחה וחינוך לאזרחות

ג'קי פלדמן, אוניברסיטת בן גוריון

jackiefeld@gmail.com

לימוד ההיסטוריה, והזהדות עם הסבל וההתנגדות של אחרים, טופחו כאמצעי לחנך את הנוער לאזרחות אחראית. כחלק ממטרה זו, שילבו רשויות חינוך ובתי ספר בתכנית הלימודים שלהם ביקורים למוזיאונים לזכר השואה או כאלו העוסקים בהיסטוריה של העם היהודי.

באמצעות השוואת החלל של מוזיאונים לשואה או להיסטוריה יהודית בירושלים, ברלין ופריז, אזהה את הקרעים שנפערו בין הפונקציות החינוכיות וההנצחתיות של המוזיאון. אראה גם איך התנועה המודרנית של הקבוצה בחלל זה מנסה לאחות את הקרעים הללו ולחבר אותם לנרטיב רציף ואחיד. באמצעות תצפיות בטכנולוגיות ובטכניקות של הדרכה, הסיפורים המועדפים והמודרים, והשימושים המותרים והאסורים במיצגי המוזיאון, אעלה שאלות על השימוש במוזיאון הזיכרון כאמצעי לחינוך אזרחי ומוסרי.

מוזיאונים אתניים : זהות, מקום וזיכרון

שלי שנהב, המכללה האקדמית תל אביב יפו ובית-ברל

shellysh@mta.ac.il

מוזיאונים ומרכזי מורשת אתניים, החלו לפרוח בישראל בשניים-שלושה העשורים האחרונים. הופעתם של מיזמי מורשת אתנית בעיקר בקהילות המזרח ("מזרחיים"), נובעים ומושפעים מתהליכים שעברו על החברה הישראלית, בין היתר, בהשפעת מגמות ורוח רב-תרבותית והתעוררות שיח של אתניות, כחלק מפוליטיקת הזהויות.

בהרצאה אבקש להתמקד בשני מרכזי מורשת אתניים, הממוקמים באור יהודה- מרכז מורשת יהודי בבל ומרכז מורשת יהודי לוב. חלק מהשאלות המרכזיות הניצבות בלב המחקר הרחב, בו אני עוסקת, משיקות ונוגעות ביוזמה, בתהליך ההקמה, הנפשות המעורבות והתצוגה עצמה, על היבטיה השונים.

על אף ההבדלים המהותיים בין שני מרכזים אלה, שניהם מבקשים להוות 'מחוזות זיכרון' במובנו של Nora ומקום עלייה לרגל, במיוחד למען בני הקהילה, אך גם למבקרים מעבר למעגלים הקהילתיים.

בהרצאה אנסה לעמוד על הדיאלקטיקה בין מורשת וזיכרון אתני לבין לאומי. ארצה לטעון כי מטרתם המרכזית לקדם פוליטיקה של זהות, תוך הענקת הכרה, כבוד ולגיטימציה לזהות האתנית וארץ המוצא. ניתוח הנרטיב המובנה והמונחל רוקם באופן מעניין בין ארץ המוצא ("שם") לבין ארץ הבחירה ("כאן"), כאשר המסר הצינוני והעלייה, הם לב הסיפור (Shenhav-Keller,2008).

מוזיאונים של הפלמ"ח והתפוגגותו של הדור הקנוני

פרופ' עדנה לומסקי-פדר, האוניברסיטה העברית

edna.lomsky-feder@mail.huji.ac.il

וד"ר אפרת בן-זאב, המרכז האקדמי רופין

msebz@ruppin.ac.il

מוזיאונים הם אחד האתרים המרכזיים להבנייה של זיכרון לאומי. זיכרון זה קשור הדוקות ליחידות דוריות ולזיקה שלהן לביוגרפיה הלאומית. דור הפלמ"ח הוא דוגמא לדור קנוני, המזוהה עם מלחמה מכוונת והקמת המדינה. בעבודה זו נבחן מכלול מוזיאונים עכשוויים המציגים נושאים הקשורים בדור הפלמ"ח. את המוזיאונים ניתחנו לאורך ציר הזמן—מתי קמו ובאיזה הקשר, וביקשנו לברר כיצד הם "משוחחים" זה עם זה ועם היחידה הדורית של הפלמ"ח. גילינו כי המוזיאונים כ"מחוזות זיכרון" מגויסים תחילה לביסוס הקנוניות של היחידה הדורית, אך עם הזמן, ואל מול ההשפעה של תהליכים מקומיים וגלובליים, הם עצמם מתחילים לחתור תחת הקנוניות. אל מול מאפייני הדור משכבר, צעות פרקטיקות של דה-קנוניזציה – אינדיבידואליזציה (כשהיחיד הוא המרכז); פרסוניפיקציה ומיתולוגיזציה (כאשר מייצרים גיבורי תרבות); ריבוי נרטיבים; וקומודיפיקציה. למרות השינוי המהותי של ייצוגי הדור, תהליכי דה-קנוניזציה אלו לא פוגעים בחשיבותו של הדור למציאות העכשווית אלא להיפך. פרדוקסלית, תהליכי דה-קנוניזציה משמרים, בצורות מגוונות, את הרלוונטיות של זיכרון הפלמ"ח כמרכיב מרכזי בשדה הזיכרון הלאומי.

13:30-15:00 רצועת מושבים שנייה

יהודיות בתנועה

מתדיינת ויו"ר: ד"ר מיכל קרבאל (תל אביב)

סדר ההרצאות במושב:

עינת ליבל הס (בר אילן)

סיפור על גיור: קורס גיור רפורמי כעיסוק מתמשך ביצירת שייכות וזהות

אופירה פוקס (אוני' אלינוי אורבנה שמפיין)

"להעז אבל לא לבטל" – על שינוי, שימור ודתיות יצירתית בישראל

אלעזר בן לולו (בן גוריון)

"המחזיר שכינתו לציון"; האומנם?! גלות רפורמית ישראלית אז והיום - נקודת מבט היסטורית-אנתרופולוגית

ד"ר רחל ורצברגר (תל אביב)

יהודים בעידן האותנטיות: העידן החדש היהודי בישראל

תקצירי ההרצאות:

סיפור על גיור: קורס גיור רפורמי כעיסוק מתמשך ביצירת שייכות וזהות

עינת ליבל-הס, אוניברסיטת בר-אילן ומכללת אשקלון

einat.libel@gmail.com

הרצאה זו דנה בגיור רפורמי כהליך טרנספורמטיבי של אימוץ, התאמה ופרשנות של מסורות, זהויות, ותפיסות שונות ביחס לשייכות קהילתית. אני נסמכת על טיעונם של Handler and Linnekin (1984), ומראה כי מסורת נבנית כל העת מחדש, כדי לענות על צרכיהם של מכונייה בהווה. בנוסף, אני מראה כי גיור רפורמי, מהווה תקופה לימינאלית, במהלכה הפרט נמצא במגע עם אפשרויות זהות מגוונות, ועוסק בבנייה מחודשת של זהות ושייכות באמצעות שזירת אלמנטים ישנים וחדשים. ההרצאה מבוססת על עבודת הדוקטורט שלי, שניתחה את התפתחות היהדות הרפורמית בתל-אביב באמצעות מחקר שדה של בית דניאל (הקהילה הרפורמית הגדולה ביותר בעיר זו), ושל האוכלוסיות הפונות לשירותיו, דוגמת שירותי גיור. האוכלוסייה המתגיירת מורכבת מנשים שהגיעו מארצות המערב, מברית המועצות לשעבר ומהפיליפינים, ולהן יש בני זוג ישראלים. בהקשר זה עלתה השאלה באיזה אופן המפגש עם מגוון מסורות, וזהויות במהלך קורס הגיור מתבטא בתפיסת הזהות והשייכות הקהילתית של המתגיירות בסיום הקורס. בנוסף, לאור השתתפותם של בני הזוג בלימודי הגיור, הגעתם לתפילות, ובפרט לאור החינוך האורתודוקסי שחלקם קיבלו בילדותם, עלתה השאלה כיצד הדבר משתקף בהתייחסותם לזהותם היהודית ושייכותם לקהילה של בית דניאל. התברר שעובדת היותה של תל אביב, עיר עולם, מקום מפגש בין מגמות גלובליות ולוקליות, מעצבת את תהליך הגיור הרפורמי המתקיים בה כמפגש בין תרבותי. אפיון זה של תהליך הגיור מתחזק הודות לרקע המגוון של האוכלוסייה המתגיירת. לסיכום, האופן בו מתגיירות ובני זוגן מספרים על זהותם היהודית ושייכותם הקהילתית מלמד שתהליך הגיור הוא פרק זמן מעברי (לימינאלי) של משא ומתן עם מסורות מתחרות (יהודית ונוצרית, אורתודוקסית ורפורמית), של מפגש עם זהויות מגוונות ואף סותרות, ועם תפיסות שונות ביחס לשייכות קהילתית.

"להעזי אבל לא לבטל" – על שינוי, שימור ודתיות יצרנית בישראל

אופירה פוקס, University of Illinois, Urbana-Champaign

ofira.fuchs@gmail.com

בשלושת העשורים האחרונים הולכות ומתרבות בישראל קהילות יהודיות אורתודוקסיות המקדמות שוויון מגדרי בתפילה תוך שמירה על מסגרת הלכתית והפרדה מגדרית. תהליך זה צבר תאוצה בראשית שנות האלפיים בעקבות הקמתן של קהילות דתיות לפי דגם קהילתי שהתפתח בארצות-הברית ולקח את השוויון המגדרי כמה צעדים קדימה. בקהילות אלו, הנקראות גם מניינים משתפים (partnership minyans), נשים משתתפות בהובלת התפילה ובהנהגת הקהילה, בניגוד למקובל בקהילות מהזרם המרכזי של היהדות האורתודוקסית. בשנים האחרונות, המניינים המשתפים זכו לתשומת-לב מחקרית בעיקר בהקשר של תהליכי השינוי הסוחפים שמחולל הפמיניזם האורתודוקסי בחברה הציונית-דתית בישראל. בהרצאתי אביא תיאור גדוש של קהילה אחת המתפללת בהשראת מודל זה ונמצאת בשלב קריטי בחייה, שבו חלק מהחברים מעוניינים לקדם שינויים נוספים בתפילה בעוד שאחרים מבקשים "לנוח". אתמקד, אם כן, בכוחות ובאיזונים הפנים-קהילתיים שדוחפים לשינוי מחד ולשימור מאידך. הרצאתי מבוססת על ממצאים ראשוניים ממחקר שדה בקהילה שוויינית-הלכתית בירושלים. במסגרת המחקר אני משתתפת בתפילות שבת וחג, במפגשים ובשיעורים קהילתיים, ובאירועים משותפים עם קהילות אחרות. כפי שעולה מהתצפית המשתתפת ומראיונות עומק עם חברי קהילה, השיח אודות שינוי בקהילה מאורגן סביב ציר בין-דורי. כלומר, סוגיות של שינוי

נבחנות לאור המידה שבה הן מאפשרות או חוסמות רצף בין דורות שונים בתוך משפחות החברים, ובין חברי הקהילה והחברה הדתית בישראל. בהרצאתי אבחן את האסטרטגיות היצירתיות שבאמצעותן חברי הקהילה מבקשים לערוך שינויים במסורות דתיות ובו בזמן לשמור על רציפות עם דורות קודמים ולייצר המשכיות עבור הדורות הבאים. אראה כיצד שינויים בתפילה ובארגון מרחב בית הכנסת כרוכים באופן הדוק בשאלות של זהות והזדהות. מעל הכל, אברר מדוע, ובאילו אופנים, היבטים שמרניים ממשיכים להתקיים בד בבד עם מגמות שינוי מהפכניות.

"המחזיר שכינתו לציון"; האומנם?! גלות רפורמית ישראלית אז והיום - נקודת מבט היסטורית-אנתרופולוגית

אלעזר בן לולו - דוקטורנט במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוני' בן גוריון
Elazar.benlulu@gmail.com

הדיאלוג בין היסטוריה ואנתרופולוגיה נמשך מזה כמה דורות, ובכל זאת נראה כי היסטוריה אנתרופולוגית עדיין לא מצאה את מקומה הראוי. הרצאה זו תציע דיון חדש על יסודות תפיסת הלאומיות היהודית והשלכותיה לגבי הקהילות הרפורמיות הישראליות. אעמוד על השוני והדמיון הרעיוני והאופרטיבי שבין תפיסות של גלות וציונות כפי שעלו במחשבה הרפורמית אז וכפי שהן נתפסות ומתורגמות כיום, באמצעות ניתוח אתנוגרפי של פרקטיקות קהילתיות שונות המתקיימות במרחב הריבוני.

מתפיסה אנטי-ציונית בה ארץ-ישראל מפורשת כמטפורה ללא כמיהה ל"שיבה", הפכה היהדות הרפורמית כיום לאחת ממקורות ההכנסה הגדולים ביותר עבור מדינת ישראל, היא דומיננטית בשיח הפוליטי ובגישתה הפרו-ישראלית בחו"ל ותומכת בקיומן של קהילות רפורמיות ישראליות, הנאבקות להכרה ושוויון במרחב הציבורי. בשנים האחרונות אף גדל היקף התנועה, וקהילותיה פוזרות מצפון ועד דרום. עם זאת, השאלה- מהי גישתה של התנועה הרפורמית לציונות והאם הקהילה הרפורמית מתקבלת במרחב הציבורי כישראלית, עודנה פתוחה ומעלה דיון מחדש על מושג הגלות בבית.

ראשית, דחייתה של הרפורמה את הרעיון הלאומי, מתוך תפיסתה האוניברסאלית, כוננה את אותו הרגע בו למעשה העניקה ללאומיות מקום עצמאי בשיח היהודי המודרני. למרות שינוי תפיסתה האידיאולוגית של התנועה במהלך השנים (מצע קולמבוס), זכורה ונזכרת היהדות הרפורמית בשלילת הציונות שהוטמעה בה. כיום, באופן אירוני, עצם קיומן של קהילות רפורמיות ישראליות עשוי היה לנפץ את התדמית הגלותית המאיימת. אולם, הקהילות, חבריהן ורבניהן עדיין נתפסים כגלותיים, זרים ואף גייס חמישי.

במהלך עבודת שדה שאני מבצע בשנתיים האחרונות בשלוש קהילות רפורמיות ישראליות אני נחשף למגוון פרקטיקות דתיות ותרבותיות אשר מתכתבות בסתירה ובהשלמה עם תפיסותיה ההיסטוריות של היהדות הרפורמית את החזון הציוני; מחד, הרצון לשמר את גישת הדיפרנציאציה הראשונית בין דת לבין לאומיות תוך הדגשת העיקרון האוניברסאלי, זאת תוך הבנת היחסים הפוליטיים במרחב. למשל, הדלקת נרות חנוכה משותפת ואושפיזין בסימן דו-קיום. מאידך, אני מזהה פרקטיקות המתרחשות מחוץ לכותלי הקהילה (טיולים בחיק הטבע) ושילוב של תפילות שהובאו ותורגמו מקהילות רפורמיות בחו"ל לצד שירי ארץ-ישראל נוסטלגיים בסידור התפילה. זה המקום בו ההווה האתנוגרפי פוגש את הציר ההיסטורי ובאופן סינרגי ומאפשר מציאות רב-קולית זו.

יהודים בעידן האותנטיות: העידן החדש היהודי בישראל
רחל ורצברגר, אוניברסיטת תל-אביב והמכון הטכנולוגי חולון
Rachel.werczberger@mail.huji.ac.il

חוקרים מתחומים שונים מסכימים כי אנו חיים בעידן האותנטיות. זהו עידן בו הפכה האותנטיות למדד מרכזי לערכה של החוויה האנושית. הרעיון המודרני-רומנטי של אותנטיות לפיו לכל אדם, כמו גם לכל תרבות, יש מהות או גרעין פנימי, ייחודי ואמיתי, אותו יש לחשוף, לשחרר ולממש, נקשר כיום לרבדים ולמבנים חברתיים וכלכליים

האופייניים למודרנה המאוחרת: לתרבות הצריכה, לשיטה הקפיטליסטית ולאתוס הניאו-ליבראלי, לשאלות אודות זהות אישית וקבוצתית ולתצורות הרוחניות החדשות נוסח העידן החדש. בהתעוררות הרוחנית-הדתית המתרחשת בתקופה זו בחברה הישראלית, תופס הרעיון של אותנטיות והחיפוש אחריו מקום מרכזי. פרטים המשתייכים לקבוצות דתיות שונות, ביניהן גם קבוצות של עידן חדש יהודי, מכריזים על שאיפתם לחוויה רוחנית יהודית אותנטית – חוויה ישירה, לא מתווכת ומגופנת של הנשגב. בהרצאה זו אבחן את העידן החדש היהודי בישראל באמצעות המושג אותנטיות. העידן החדש היהודי מהווה תת-תרבות בתוך תרבות העידן החדש הרחבה יותר. ככזה הוא מאמץ כמה ממאפייני העיקרים ובייחוד את הנטיה לאקלקטיות והיברידיזציה בשילוב הדגש על סמכות-העצמי והחיפוש אחר העצמי האותנטי; חיפוש המנוסח פעמים רבות כשאיפה להתפתחות רוחנית. על סמך עבודת שדה בקרב קהילות של עידן חדש יהודי בישראל אראה כיצד אתוס האותנטיות בא לידי ביטוי בגיבושן של זהויות ופרקטיקות יהודיות אישיות וקהילתיות כמו גם משמש כטיעון בעד ונגד במאבק על הלגטימיות שלו בתוך שדה הזהויות היהודיות בישראל. אראה כי הנסיון לאותנטיפקציה של העידן החדש היהודי על ידי אנשיו, כפי שהלה בא לידי ביטוי בניסוח גרסא מחדשת לנרטיב הציוני אודות העבר העברי הרוחני מעיד על הצורך של העידן החדש היהודי הישראלי בשני מסלולים של אותנטיפקציה עצמית: אותנטיפקציה יהודית-אתנית ואותנטיפקציה מקומית-ישראלית.

לחשוב מחדש על כתיבה, רגש ופרפורמנס

מתדיינת ויו"ר: פרופ' קרול קדרון (חיפה)

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר יובל יונאי (חיפה)

כתיבת ההיסטוריה של קבוצה בתהליך הקמה: דילמות בחקר ההיסטוריה ההומואית בישראל

רותם לשם (תל אביב)

מדברים על ההורים: ביטויי רגש בין-דוריים במשפחות ממוצא אשכנזי

ד"ר בן בלק (קיימברידג')

אני מרגיש, משמע אני חשוב: הפוליטיקה של הרגש בקרב פעילים חברתיים על רצף האוטיזם

ד"ר גילי המר (העברית)

מחול משולב כמרחב של סתירות: מבט אנתרופולוגי על פרפורמנס של חושים, גוף ומוגבלות

תקצירי ההרצאות:

כתיבת ההיסטוריה של קבוצה בתהליך הקמה: דילמות בחקר ההיסטוריה ההומואית בישראל

ד"ר יובל יונאי, החוג לסוציולוגיה ו(לשעבר)לאנתרופולוגיה

yyonay@soc.haifa.ac.il

ההתארגנות של מיעוטים מיניים במסגרות קהילתיות ופיתוח תרבות ייחודית היא תופעה שצמחה בשלהי המאה ה-19 ובמהלך המאה ה-20. בשני השלישים הראשונים של המאה ה-20 התהוו במערב קהילות שונות ומגוונות של לסביות, הומואים, טרנסג'נדר ממינים שונים. קהילות אלו חיו בשולי הזרם המרכזי של החברה ותחת איום

מתמיד של דיכוי, רדיפה ואלימות. לקראת סוף המאה ה-20 החלה התארגנות חברתית ופוליטית של יציאה מהארון החברתי ודרישה לקבלה כקבוצות לגיטימיות במסגרת הסדר החברתי. במסגרת ההתארגנות הקהילתית הפוליטית, פעילים של מיעוטים שונים החלו לחקור את ההיסטוריה של ה"קהילה", כלומר את העבר של טרנסג'נדר, של לסביות ושל הומואים במאות הקודמות (התארגנות סביב הזהות הבי-סקסואלית היא הרבה יותר מאוחרת). אולם מסתבר שבעבר בני-אדם לא קוטלגו ולא הזדהו ע"פ המיניות שלהם, או שהגדרה של טיפוסים שונים של מיניות לא תאמו את ההגדרות העכשוויות. למרות שהייתה ספרות פסיכולוגית מקצועית על הומוסקסואליות, הציבור הישראלי ראה בהומוסקסואליות (כמו גם בלסביות) מחלה נדירה ולא מאפיין של קבוצת מיעוט גדולה בתוך שורותיו. רק בשנות ה-60 התגבשה ההכרה שהציבור מחולק ל"הטרנססקסואלים" ול"הומוסקסואלים"/"לסביות" (ובהמשך גם "בי-סקסואלים"). האופן בו החברה כמסגרת משותפת מתחילה "לחשוב אחרת" על מהותם של אנשים מסוימים בתוכה (ותוך כדי כך גם על מהותם של כל האחרים) הוא נושא מרתק שנחקר גם בהקשרים של זהויות אחרות. שינוי הקטגוריות המיניות הוא גם נושא חשוב בפני עצמו וגם הזדמנות מזוינת לבחון תיאוריות של שינוי שיח וזהות בהקשרים אחרים. במאמר המוצע אני מתבסס על הראיונות שקיימתי עם הומואים שהתבגרו מינית בשנות ה-40, ה-50 וה-60 כדי לנסות לשחזר את תהליך גיבוש הזהות שלהם בתקופות שונות ולהבין כיצד הוא נותב על-ידי שיח מיני חדש שהופיע במרחב הציבורי בשנות ה-50 וה-60.

מדברים על ההורים: ביטויי רגש בין-דוריים במשפחות ממוצא אשכנזי

רותם לשם, בית הספר למדעי התרבות, אוניברסיטת תל-אביב

leshem.box@gmail.com

האנתרופולוגיה של הרגש והאתנוגרפיה של הדיבור כבר הראו כיצד ביטויים רגשיים מתעצבים ומשתנים בהתאם לפרקטיקות שיח מקובלות בחברה נתונה. הראיון האיכותני מתאים במיוחד לבחינת דיבור רגשי מותאם הקשר, מעצם אפיונו כאינטראקציה שמטרתה לעודד את המראויינת לספק מידע ביוגרפי על עצמו/ה. במסגרת זו, תיאור של יחסים משפחתיים בראיון מאפשר לבחון אילו רגשות מתעוררים בפרט כחלק מדפוס הדיווח על המשפחה, וכיצד הם מעובדים ומתפקדים במסגרת הבניית סיפור העבר האישי שלו/ה ומיקומו/ה במפה החברתית הקרובה והרחבה יותר. במאמר זה אבחן כיצד סיפורים קצרים על ההורים משוקעים בדפוס רגש דוריים של חשיפה עצמית בסיטואציה הראיון. סיפורי הורים אלו נדלו מתוך קורפוס של 32 ראיונות עומק בנושא "יחסים משפחתיים" עם שלושה דורות של יהודים-ישראלים ממוצא אשכנזי, כשהדור הראשון עלה ממזרח-אירופה לישראל לאחר מלחמת השנייה. הנרטיבים נותחו במתודות של חקר השיחה והשיח המתמקד באופן שבו האינטראקציה מתפתחת רגע אחר רגע. ניתוח החומרים מראה כי סיפורים על ההורים מאורגנים סביב אפיזודות רגשיות משותפות לכל דור. בסיפורי הדור הראשון תיאור ההורים כרוך בביטויי פחד מפני רדיפת היהודים באירופה, באופן שמתחזק את הסולידריות עם מעגלים משפחתיים ולאומיים. לעומת זאת, סיפורי הדור השני מתאפיינים בנקודת-מבט ביקורתית על התנהלות ההורים בתוך המסגרת המשפחתית, המאותת על עמדת ריחוק מדור המהגרים וזיקה לדור הילידי. ואילו בסיפורי הדור השלישי הדיווח על ההורים עוסק לרוב בפגיעות הקשורה ליחסים איתם בעבר, במסגרת תסריט פסיכולוגיסטי שבבסיסו עומדים צרכיו/ה הרגשיים של הדובר/ת. אני מציע להבין הבדלים בין-דוריים אלה בדפוס הדיבור הרגשי לאור מסלולי החיים הנבדלים המאפיינים את הדורות השונים ולאור תהליך ארוך-הטווח של השתלבות קבוצה זו (מהגרים ותיקים אשכנזים) בחברה הישראלית.

'אני מרגיש, משמע אני חשוב': הפוליטיקה של הרגש בקרב פעילים חברתיים על רצף האוטיזם

ד"ר בן בלק, המחלקה לאנתרופולוגיה חברתית, אוניברסיטת קיימברידג'

כתובת דוא"ל: bb445@cam.ac.il

הרצאה זו תעסוק באקטיביזם וסינגור עצמי (self-advocacy) בקונטקסט של מבוגרים על הרצף האוטיסטי. אני אציע דוגמה לתהליך שבמסגרתו חוסר-הוודאות ורב-המשמעיות סביב הקטגוריה המכונה אוטיזם מכינות את

הבמה לתנועה חברתית אשר פועלת לשנות בין היתר זירות כגון שיח ציבורי, מימון מחקר, והתנהגות צרכנים. הרצאה זו אם כן תמחיש כיצד פעילים אוטיסטים ברחבי העולם עושים שימוש פוליטי בשיח של רגשות על מנת להביא לשינוי חברתי. אני אראה שבמאמצי הדוברות שלהם, פעילים על רצף האוטיזם עוסקים רבות בתגובותיהם הרגשיות. את עיסוק זה, אני אטען, יש להבין כמאמץ להתנגד לתפיסה הרווחת שלהם כחסרי מודעות רגשית, ובכך להדגיש את פגיעותם ואת אנושיותם. במילים אחרות, בחושפם את עולמם הרגשי, פעילים על הרצף האוטיסטי שואפים לעצב מחדש את יחסי הכח בינם לבין הרוב הנורוטיפיקלי ההגמוני. ישנה חשיבות רבה, כפי שאראה, לזירה העיקרית שבה המאבק הפוליטי הזה מתרחש, דהיינו לסביבה המקוונת. זירה זו מאפשרת ואף מעודדת חדשנות, פעילות, בניית זהות ויצירת קהילה; ובסופו של דבר, מספקת את הפוטנציאל לעיצוב מחדש של המונח "אוטיזם" ומשמעותותיו.

מחול משולב כמרחב של סתירות: מבט אנתרופולוגי על פרפורמנס של חושים, גוף ומוגבלות

ד"ר גילי המר, האוניברסיטה העברית בירושלים

gili.hammer@mail.huji.ac.il

ההרצאה המוצעת מתבססת על מחקר אנתרופולוגי ראשון מסוגו הבוחן מחול משולב בישראל ובארה"ב בקרב להקות מחול מקצועיות ופרויקטים המשלבים אנשים עם וללא מוגבלויות. המחקר בוחן את הפרקטיקות הגופניות וההגדרות של "נכות" ו"יכולת" אשר מתעצבות באתרי המחקר, ומתמקד בתופעה המפגישה אנשים בעלי יכולות גופניות וחושיות מגוונות במסגרת פעילות שאינה מקושרת בדרך כלל עם נכות, ומחייבת שיתוף פעולה הדוק, קרבה גופנית ואמון הדדי. המחקר מתייחס לתופעה זו כפלטפורמה יעילה לחשיבה על פרפורמנס של חושים, גוף, ומוגבלות, וטוען לאפשרות הייחודית של שדה המחקר לתפקד כמרחב של סתירות, המכיל בינאריות וקוטביות חברתית. באופן זה, החיבורים המתקיימים בשדה (לדוגמא, בין נכות וריקוד, בין אנשים בעלי יכולות מגוונות, בין גוף לגוף, ובין disability ו-mobility), תורמים לניתוח הצורות בהן חברות מנהלות אחרות חברתית ואת הדרכים בהן פרטים מבצעים משא ומתן עם נורמות חברתיות ביחס לגוף "הלגיטימי" במרחב. ההרצאה מתקשרת לנושא הכנס על ידי אתנוגרפיה המחברת חוויות עכשוויות של משתתפים בשדה עם ייצוגים היסטוריים של שונות גופנית בזירות פרפורמטיביות כגון הפריק שואו, ותורמת לתיאוריות בנושא פרפורמנס, אנתרופולוגיה של החושים, תרבות של מוגבלות (disability culture) ופוליטיקה של מוגבלות בחברה בישראל. המחקר מבוסס על ראיונות עם רקדנים, כוראוגרפים, מורים, מנהלים אומנותיים, בימאים, שחקנים וצופים; תצפיות בחזרות, הופעות, סדנאות, ושיעורים של להקות מחול משולבות; וניתוח תוכן של פרסומים מדעיים, ביקורות, אתרי אינטרנט וכתבות עיתונות על להקות ופרויקטים של פרפורמנס משולב.

סיפורים על מלחמה, זמן ושינוי חברתי

מתדיינת ויו"ר: פרופ' עדנה לומסקי פדר (העברית)

סדר ההרצאות במושב:

Prof. David Rosen (Fairleigh Dickinson University)

Child Soldiers, Children's Agency and the Politics of Oral History

עמרי גרינברג (אוני' טורונטו)

פוליטימפורליות וכיבוש הזמן: על עבודת הארכיב של ארגוני זכויות אדם בישראל

ד"ר עידו שחר (חיפה)
בין ספרים לפוליטיקה: יריד הספרים הבינלאומי בקהיר כאירוע מכונן שדה

ד"ר עוזי בן שלום וד"ר איתן אורקיבי (אריאל)
הייצוג הפילמוגרפי של טקסי התבגרות ודרך הלחימה של ישראל בז'אנר "סרטי לבנון"

תקצירי ההרצאות:

Child Soldiers, Children's Agency and the Politics of Oral History

Prof. David Rosen (Fairleigh Dickinson University)

rosen@fdu.edu

The context in which oral history of child soldiers is collected, and assumptions about the agency of those being interviewed, shape the narratives in important ways. Understanding the political context, assumptions and the intended use of oral histories is important in drawing accurate conclusions about their content. This paper analyzes two instances of oral history as a source of information about child soldiers -- the testimony of former child soldiers in a number of contemporary conflicts, taken and used by advocacy groups such as Human Rights Watch; and the testimony of individuals who, as children, were members of partisan groups during the Shoah. Strikingly distinct purposes governed the collection and use of these two types of testimony. In the first instance, oral history was gathered to document the criminal recruitment and abuse of children, and was specifically intended to be used in post-conflict legal or quasi-legal processes. In contrast, collecting the stories of child partisans was part of the larger effort of documenting the tragic history of the Shoah and of resistance to genocide. Children's agency is understood very differently in these two contexts: the first treats children as powerless victims of adult abuse, and the second often understands children as heroic resisters. These assumptions shape, among other things, the questions that are asked (and not asked). Understanding the political context in which testimonies are collected, combined with the tools of ethnography and history, provides a more nuanced understanding of the role of child combatants and children's agency in wartime.

פוליטמפורליות וכיבוש הזמן: על עבודת הארכיב של ארגוני זכויות אדם בישראל

עמרי גרינברג, דוקטורנט לאנתרופולוגיה ולימודי יהדות, אוניברסיטת טורונטו

o.grinberg@mail.utoronto.ca

אחד האתגרים המרכזיים הניצבים בפני ארגוני זכויות האדם הישראלים הממוקדים בכיבוש הוא האם הם מסוגלים לבסס זמן ארגוני-סובייקטיבי המאזן בין שני רבדי זמניות מנוגדים: זה של הכיבוש הישראלי, המבקש לשלוט לא רק במרחב של הפלסטינים אלא גם בזמן שלהם, וזה של הפלסטינים עצמם. כגופים הפונים אל רשויות המדינה בניסיון להגן על ולהשיג צדק עבור פלסטינים, הארגונים חייבים להתמודד עם בירוקרטיה איטית ומסורבלת במיוחד; זאת, בעוד עבור הפלסטינים מדובר לרוב בסוגיות דחופות והרות גורל. בהתבסס על מחקר שדה אנתרופולוגי ממושך, אציג שלוש תמונות אתנוגרפיות של גישות אסטרטגיות לאתגר זה: הראשונה, של ארגון בו מצהיר המנכ"ל כי "אפשר להלחם בבירוקרטיה [של הכיבוש] רק באמצעות בירוקרטיה" ולכן לארגון עצמו מערכת היררכית מורכבת הממצבת אותו כיעיל ביותר בשדה (באופן יחסי); השנייה,

של ארגון הנסוג מהתמודדות מול המדינה ופונה לזירות מאבק אחרות, של תיעוד והפצה; והשלישית, של ארגון בו מבנה העבודה שבור ומוביל לאובדן הדרגתי של יכולת קולקטיבית ואינדיבידואלית להתמודד עם מטלות יומיומיות. טענתי המרכזית היא כי הממד המאחד את הארגונים על אסטרטגיות ההתמודדות השונות שלהם, הוא הארכיון. הארכיון נתפס בזירות אלו—לעתים במודע ובמוצהר, לעתים לא--כגורם של צדק היסטורי פוטנציאלי, ולא בהכרח כמחולל פעיל של שינוי. תפיסה זו של משמעות פעילות ארגון זכויות האדם בעת קונפליקט אמנם מותרת פתח של תקווה במציאות של ייאוש בה פעולים הארגונים, אך במקביל היא מחדדת את השאלות העיקריות עמן אתמודד: האם אין פעולות אלו של תיעוד, עיבוד וארכוב ההיסטוריה של האחר—גם אם הן ביקורתיות—התקה של הפרקטיקה הקולוניאלית? כיצד ההתמודדות של ארגוני זכויות האדם עם הפוליטימפורליות, משפיעה על אופני הייצוג ההיסטוריים של אלימות וטראומה?

בין ספרים לפוליטיקה: יריד הספרים הבינלאומי בקהיר כאירוע מכונן שדה

ד"ר עידו שחר, החוג להיסטוריה של המזה"ת, אוניברסיטת חיפה

idoshah@gmail.com

בהרצאתי אבקש לטעון כי יריד הספרים הבינלאומי בקהיר – הגדול, הוותיק והחשוב בירידי הספרים בעולם הערבי – הינו מה שהסוציולוגים מכנים "אירוע מכונן שדה" (field configuring event): אירוע שבעת ובעונה אחת, גם משקף את השדה החברתי שבו הוא מתקיים, וגם מעצב ומכונן את השדה הזה. יריד הספרים בקהיר, המתקיים מדי שנה בשנה במשך כעשרה ימים (במהלך השבוע האחרון של ינואר והשבוע הראשון של פברואר), מושך אליו קהל של מאות אלפי מבקרים מדי יום. כפי שאבקש להראות, האירוע ההמוני והמרשים הזה מכונן ומעצב לא רק את שדה המו"לות במצרים, ולא רק את השדה התרבותי בה, אלא אף את השדה הפוליטי במדינה. באמצעות דיון בכמה סוגיות פוליטיות שעלו על הפרק ביחס ליריד הספרים לאורך השנים – הסוגייה של השתתפות ישראל ביריד; הסוגייה של הצנזורה הדתית על ספרים שהוצגו ביריד, והסוגייה של 'גבולות הביקורת' כנגד משטרו של מובארכ – ההרצאה תבקש לעמוד על האופן בו היריד לא רק שיקף מתחים פוליטיים עימם התמודדה החברה המצרית, אלא גם תרם לגיבוש הסדרים ודפוסי פעולה ביחס למתחים הללו. יריד הספרים מהווה, אם כן, זירת פעולה לשינוי ועיצוב השיח הפוליטי במצרים, וככזה, הוא משמש פריזמה מועילה וייחודית לבחינת התפתחויות ושינויים בשיח הפוליטי המצרי. ההרצאה תתבסס על עבודת שדה שנערכה ביריד וכן על פרסומים בעיתונות ובספרות המחקרית אודותיו.

הייצוג הפילמוגרפי של טקסי התבגרות ודרך הלחימה של ישראל בז'אנר "סרטי לבנון"

עוזי בן-שלום ואיתן אורקיבי, המחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה, אוניברסיטת אריאל

uzibs@ariel.ac.il

orkibi@gmail.com

מרבית הפרשנות המחקרית על הקולנוע הישראלי שעוסק במלחמות ישראל בלבנון, מתייחסת להשתקפות של תהליכי שינוי חברתיים, תרבותיים ופוליטיים, ובאופני התגבשותם של אתוסים כדוגמת "יורים ובוכים". המחקר הנוכחי מציע נקודת מבט נוספת על ז'אנר "סרטי לבנון", וטוען כי הם משקפים גם את התרבות של כוחות היבשה של צה"ל ואת "דרך המלחמה של ישראל". דרך המלחמה הנה הדרך המועדפת על צבא לארגון והפעלת כוחותיו. במקרה של כוחות היבשה של צה"ל, מבוססת דרך הלחימה על גיוס חובה, על הכשרה מעשית קצרה ועל מיון לקצונה מתוך השורות. העדפות אלו יוצרות דילמות מנהיגות קבועות ועימותים בין חיילים המכונים לעתים "יחסי צעירים-ותיקים". ממדים אלה מיוצגים רבות בסרטים כדוגמת "שתי אצבעות מצידון", "בופור", "לבנון" ו"ואלס עם בשיר". בחלק מן המקרים, הסיבה לכך הנה הזיכרון האישי של היוצר, אשר המהווה את המסד החווייתי ליצירת הסרט. במקרים אחרים, מספקות הדילמות הפיקודיות את המנוע העלילתי והקונפליקטים החברתיים והפנימיים של גיבורי הסרט. לרוב, גיבור הסרט הנו מפקד מחלקה צעיר, אשר עיקר פעולותיו ממוקדות באתגר מנהיגות מול חייליו הוותיקים. להתמודדות זו נלווים אתגרים נוספים, כגון: פעולה בצוותי לחימה זמניים, התמודדות עם לחימה

במובן הקלאוזביצי, דילמות אישיות ופעולה מול פיקוד בכיר המאופייין בניסיון מעשי רב ובסמכות מופגנת. מכלול התכנים והמאפיינים הללו מארגן את החוויה האישית של גיבורי סרטי לבנון, שאנו מבקשים לבחון כייצוגים פילמוגרפיים של טקס התבגרות שבמרכזו מצוי המאבק על מנהיגות מול חיילים ותיקים, התמודדות עם הריגה ורכישת ניסיון חיים.

15:15-16:30 מליאה: הרצאת אורחת הכבוד

מילות ברכה ופתיחה: פרופ' הרואי גולדברג, נשיא האגודה האנתרופולוגית הישראלית
Welcome and Opening Remarks, Prof. Harvey Goldberg, President of the Israeli Anthropological Association

From Synagogue to Mosque: My Grandfather's House in the Old Mellah of Meknes

Prof. Yolande Cohen, Université du Québec à Montréal (UQAM), Canada
Prof. Nouredine Harrami, Université Moulay Ismail, Méknès, Morocco

Going back to Meknes a few years ago, I was struck by the transformation of my grandfather's little synagogue into a large mosque. Whereas his three-story house bought in 1930 in the Old Mellah, remained the same as in my childhood memory, all the rest, including the century-old synagogue (slat Rabbi Smea'tya), has disappeared as the Jewish population left. The ethnohistory of this house captures many layers of a complex web of relations between Jews and Muslims, during and after the French protectorate. It can shed some new light on various aspects of Jewish departures and exile from Morocco .

In this talk, many voices are heard: those of Arabs and Jews who were witnesses to the changes that Nouredine has documented during his field work interviews in Meknes in the last few months; the scattered memories of family members who were there when the house was sold; or those who remembered the house .

I also gathered other family memories and unearthed documents to establish a narrative which is not yet settled, as it is still hard for all of us in the family to understand the traumatic processes of departure and loss .

And in the course of this return to the Old Mellah, the exchanges I had with Nouredine allowed us to establish an informal system of communication between Jews and Muslims, bridging yesterday and today (and rooted in different places of the colonization experience), at the heart of the processes of suppressing the memory that this revived interchange suggests.

Beyond the immediate research encounter, the story of this house also highlights the dynamics of exchanges between Jews and Muslims at two moments of their shared history, during and after colonization.

17:00-18:30 רצועת מושבים שליטת

החוויה הדתית/לאומית לסוגיה

יו"ר ומתדיין: פרופ' יורם בילו, האוניברסיטה העברית

סדר ההרצאות:

אורלי ניטיס (חיפה)

הבניה מחדש של הזהות החרדית בעקבות מגעים עם החברה החילונית בישראל

גדעון אלעזר (בן גוריון)

מיסיונרים וטיבטים: היסטוריה של עוינות

Dr. Nehemia Stern (Bar Ilan)

Let my Soul Perish with the Philistine: Samson and Sacred Texts in Religious Zionist Thought and Practice

ד"ר ארי אנגלברג (הדסה)

בין מזרח למערב, דתיות ולאומנות: מחקר אתנוגרפי על ארגון להב"ה

תקצירי ההרצאות:

חידושים בהבניית הזהות החרדית בעקבות מגעים עם החברה החילונית בישראל

אורלי ניטיס, אוניברסיטת חיפה

orlinitis@gmail.com

למרות שבמשך שנים הוגדרה החברה החרדית בישראל כמסתגרת ב"מובלעות" אוטונומיות, בשני העשורים האחרונים ניתן לראות מגעים הולכים וגוברים שלה עם החברה החילונית הכללית. על בסיס מחקר שערכתי עם גברים ונשים חרדים שהשתלבו במסגרות חילוניות, טענתי המרכזית היא שהחברה החרדית בישראל מפתחת כיום במודע קטגוריות זהות חדשות וגמישות יותר, המאפשרות סטייה מסוימת ממסלול החיים החרדי הקלאסי מבלי להתנתק מהקולקטיב החרדי כליל; עם זאת, הפיקוח על חברי הקבוצה ואידיאולוגיית ההתבדלות ממשיכים להישמר באמצעות פיתוח רצף היררכי חדש של זהות חרדית, המבחין בין חברי הקבוצה לבין עצמם בהתאם למגעים שהם מקיימים עם חברי קבוצת החוץ.

ממצאי המחקר מעלים כי קטגוריות כמו "חרדי חלש" ו"חרדי עובד" הופכות בשנים האחרונות למקובלות-תרבותית באופן יחסי. הבניית הזהות המחודשת מאפשרת לפרט החרדי גמישות רבה יותר בארגון התפקידים ומסלולי החיים שלו, כך שהפרט (והמשפחה) יכולים לבנות את מסלול חייהם בכפוף לאילוצים אינדיווידואליים ואף להעדפות אישיות. קטגוריות הזהות החדשות מאפשרות לחרדים לבדל את עצמם בתפיסה האישית והקולקטיבית גם בתוך המסגרות החילוניות, וכך להמשיך ולשמור על הזהות החרדית כעל זהותם העיקרית. בד בבד הדבר מסייע לחברה החרדית עצמה לשמור על נראטיב קולקטיבי נוקשה ופיקוח הדוק על חברי הקבוצה, באמצעות הבחנה פנימית בין מי שמשמרים את הזהות החרדית הקלאסית לבין מי שמקיימים את קטגוריות הזהות החדשות. באמצעות הבניית רצף זהות היררכי וגמיש מצליחה החברה החרדית להגיב לאתגרי צמיחתה המואצת בעשורים האחרונים ולתת יותר מקום להבדלים אינדיווידואליים, מבלי לוותר על היסוד האידיאולוגי המארגן שלה.

ביחס לנושא הכנס, הרצאה זו תציג את ההתפתחויות העכשוויות בקבוצה שנחשבה מבחינה היסטורית למסתגרת מאוד, ואת הדרכים היצירתיות שמצאה כדי להמשיך לקיים את תפיסתה המסורתית כקבוצה מתבדלת תוך השתלבות מעשית בעולם החדש.

מיסיונרים וטיבטים: היסטוריה של עוינות

גדעון אלעזר, המרכז לחקר המרת הדת ומפגשים בינדתיים, אוניברסיטת בן גוריון
lazarustsfat@gmail.com

הרצאה זו מתבססת על עבודת שדה שנערכה בעיר הטיבטית שנגרילה ועוסקת ביחסם המיוחד והמורכב של מיסיונרים פרוטסטנטים הפועלים כיום באזורים טיבטיים בסין, לתרבות הטיבטית ובייחוד לבודהיזם הטיבטי. את העוינות המובהקת של המיסיונרים למסורת הטיבטית אני מבקש להראות על רקע האקזוטיזציה של טיבט וההקבלה שנוצרה בין נידחותה וסגירותה בשנים שלפני הכיבוש הקומוניסטי וההישגים המועטים של המיסיון בקרב הטיבטים. קשיים אלו וטבעו האזוטרי והמורכב של הבודהיזם הטיבטי הובילו לדימויה של טיבט בקרב מיסיונרים מתחילת המאה ה-20 כ"לב המאפליה" וכמקום הנשלט על ידי ישויות דמוניות. ואכן מיסיונרים שניסו לפעול באזור נתקלו בהתנגדות עזה מן הלאמות שהגיעה לשיאה עם הרצחם של שני מיסיונרים קתולים שפעלו ביוגן ערב המהפכה. כיום, עם שובם של המיסיונרים לסין, ולנוכח פרויקט המודרניזציה של המדינה הסינית, העוינות הזו מקבלת ביטויים חדשים. מחד, זיהוי הבודהיזם הטיבטי עם עבודת השטן נוכח מאד גם כיום בקרב קהילת המיסיונרים ביוגן. במקביל, בדומה לרטוריקה הרשמית של המדינה, המיסיונרים נוטים לגנות את החברה הטיבטית כבלתי יצרנית, כמתירנית וכאחוזת ב"אמונות תפלות". בנוסף לביקורת הרוחנית, מן הרטוריקה המיסיונרית על הטיבטים נושבת רוח הפרוטסטנטיות של מכס וובר וזיהויים של הטיבטים כמקל מתמשך בגלגלי הקידמה. מנגד, טיבטים ופעילים מערביים המזדהים עימם, מזהים את המיסיונרים העכשוויים כסוכנים של פרויקט המודרניזציה של הממשל הסיני. לטענתם, מיסיונרים פועלים בהסכמה שבשתיקה בטיבט, וזוכים ליחס אוהד יותר מזרים אחרים, וזאת על מנת להחליש את התרבות הטיבטית ולחזק את שליטתה של סין באזור.

"Let My Soul Perish with the Philistines": Samson and Sacred Texts in Religious Zionist Thought and Practice

Nehemia Stern, Bar Ilan University – Postdoctoral researcher
nastern26@gmail.com

In January of 2016 Jewish extremists at a Jerusalem wedding were filmed celebrating the murder of a Palestinian toddler. They were dancing to a verse from the Biblical Book of Judges (16:24) that called upon God to take revenge on the Philistines through his hero, Samson. This paper will demonstrate how the contested interpretations of sacred texts may often shed light on some of the fundamental dilemmas and moral ambiguities of religious nationalist experiences. To achieve this goal, this paper will explore how different contemporary groups of Israeli religious Zionists read and relate to the Biblical tales of Samson. It will then relate the contested meanings of this sacred text to certain political and moral dilemmas current among Jewish religious Zionists in Israel and the West Bank.

Using ethnographic data and current religious Zionist written discourse (Bible lessons, newspaper articles, and written opinion pieces) this paper will show how biblical dilemmas found within the 'Samson Saga' (Judges 14-16) regarding political and spiritual sovereignty are being made relevant among contemporary religious Zionists in Israel and the West Bank. I argue that for these groups of religious Zionists the hermeneutic, political, and religious ambiguities

inherent within the biblical narrative of Samson offer a unique way of grappling with contemporary political, ethnic, and religious dilemmas and ambiguities.

In a broader sense this paper contends that an analysis of Jewish religious extremism in Israel must entail a thicker engagement with the wider textual and social contexts that form the backdrop of that phenomenon.

בין מזרח למערב, דתיות ולאומנות: מחקר אתנוגרפי על ארגון להב"ה

ד"ר ארי אנגלברג, המכללה האקדמית הדסה

ari.engelberg@mail.huji.ac.il

ארגון להב"ה (-למניעת התבוללות בארץ הקודש), העמיד בראש מעיניו את המאבק בנישואי תערובת בין יהודים לגויים בכלל ובין ערבים ליהודיות בפרט. הארגון, ופעילותו, מושכים תשומת לב תקשורתית רבה וגוררים האשמות שהוא מסית לגזענות ולאלימות. ניתוח של הדיון הציבורי מלמד על הפער בין הצדדים בהגדרת המושגים המצויים במרכז הדיון ובשאלה על איזה ציר זמן יש למקם את הארגון ופעילותו. בעוד המתנגדים רואים בלהב"ה גילוי עכשווי של תופעת הפשיזם שבעצמו הינו גלגול של הלאומיות המודרנית, הרי שהתומכים ממקמים את הארגון ופעילותו העכשווית, כמו גם את הסכסוך הערבי-יהודי כולו על ציר הזמן של ההיסטוריה היהודית. בהרצאה אדווח על תוצאות המחקר האתנוגרפי שאני עורך בארגון להב"ה. אעסוק בשאלות כגון מי הם הפעילים? מה היא פעילותם? ומה מניע אותם להשתתף בפעילויות? אנתח את להב"ה במבט משווה ואדון גם בשיח התקשורת והאקדמי הנוטה לראות את הארגון כביטוי מקומי לגזענות וללאומנות בסגנון המאפיין את הימין הקיצוני האירופאי. אטען שההקשר המזרח תיכוני והישראלי הפרטיקולרי ראויים ליותר תשומת לב. אצביע על הרכיב הדתי באידיאולוגיה של הארגון ועל ההרכב הרב-אתני שלו (ושל הימין הקיצוני הישראלי בכללו), אלמנטים המבחינים בבירור בינו לבין תנועות הימין הקיצוני האירופאי, אדון במשמעויות של אבחנות אלו ואציע הקשרים נוספים להבנת התופעה.

הגוף האידיאלי בשינוי מהעבר להווה: שיח, מגדר, והגוף המתעצב

יו"ר: ד"ר מירי גל- עזר (כנרת)

מתדיין: פרופ' חיים נוי (אשקלון) – גוף העבודה (Body of Work)

סדר ההרצאות:

אורנית רמתי (בר אילן)

החינוך הגופני ושיח היופי: בין שיעתוק להתנגדות

אגי ויטיך (העברית)

יוגה לנשים באיינגאר יוגה: גוף, מגדר ומסורת

הילה נחשתן (העברית)

שינוי גופני והעצמי הראוי בקרב נשים העוברות ניתוח לקיצור קיבה

ד"ר מאיה מאור (חיפה ובן גוריון)

כיצד נשים משנות את עולם אמנויות הלחימה?

תקציר המושב:

הגוף האידיאלי השתנה בתרבויות, לאומים וקבוצות שונים לאורך ההיסטוריה. בחברה המערבית המודרנית הגוף נתפס כ"יפה" חזק ורזה, בעל כושר גופני טוב, ומשקף את הערכים המרכזיים של החברה הקפיטליסטית כגון אינדיבידואליזם, אוטונומיה, תחרותיות ומשמעת עצמית בד בבד עם תהליכי מסחור והחפצה. הגוף הראוי מהווה מנגנון של שייכות והשתייכות, כאשר סטייה ממנו נתפסת כפתולוגיה שבהכרח מגדירה את הזהות הכוללת של הפרט. כמו כן, הגוף אינו נתון אלא "פרויקט" שיש להשקיע בו ואילו התנגדות לשיפור הגוף מבחינה בריאותית, כמו גם אסתטית, מתקבלת כבלתי מוסרית. הגוף נתפס כ"תהליך" של שיפור תמידי, והוא תוצר של בחירות ואפשרויות שונות העומדות בפני היחיד/ה במישור החברתי ובמישור הפרטני. הסוכנים והמסרים המשפיעים על תפיסות גופניות עבור גברים ונשים בחברה הינם רבים, וכוללים את תקשורת ההמונים, סוכני חינוך כגון מורים והורים, עולם הרפואה, המחליטים מהו "הגוף הבריא" ומהו "הגוף החולה" ועוד. חוקרות פמיניסטיות בדקו כיצד הגוף מתעצב באמצעות דיאלוג עם אופני שיח פוליטיים, חברתיים ותרבותיים, ומסרים ממוגדרים - בעיקר עבור נשים - הנשלטות בצורה ממוקדת ודכאנית על-ידי אידיאלים תרבותיים. גופן של נשים נתפס כאתר בו מתקיימת פעילות אינטנסיבית לשיפור מראהו של הגוף ולטיפוחו. יחד עם זאת, נשים וגברים אינם רק קולטים פאסיביים של מסרים ממשטרים ודכאניים ביחס לגוף האידיאלי וה"נכון", ובד בבד גם אינם בבחינת מתנגדים באופן מוחלט. במושב מוצגים מחקרים אתנוגרפיים בשדות שונים בישראל: חינוך גופני, יוגה, ניתוחים בריאטריים (קיצור קיבה) ואמנויות לחימה המעצבים מגדר נשי ואופני שיח, החושפים גברים ונשים המקבלים, מתנגדים ומקיימים משא ומתן עם מסרים העוברים אליהם מסוכנים חברתיים שונים, ובוחנים כיצד חוויות רגשיות, גופניות ותפיסות העצמי מושפעות ומשפיעות על ריבוי הקולות העולים מהסוכנים החברתיים סביב.

תקצירי ההרצאות:

החינוך הגופני ושיח היופי: בין שיעתוק להתנגדות

אורנית רמתי, התוכנית ללימודי מגדר, אוניברסיטת בר-אילן

ramati.ornit@gmail.com

החינוך הגופני נתפס כמרחב המשפיע באופן חיובי על תחושת המסוגלות ותפיסת העצמי. עם זאת, עבור תלמידות רבות, שיעורי החינוך הגופני מהווים מרחב בו הן חוות את גופן באופן שלילי, והם מעוררים בהן תחושות של חולשה, סרבול וכובד.

מאז היווסדו של החינוך הגופני הארץ ישראלי, הסוציולוגיה של הגוף כתחום דעת התפתחה, ואיתה ההבנה לגבי האופן שבו הגוף נקשר לעיצוב הזהות. בתוך כך, התגבשה ההבנה של 'מיתוס היופי' ושל האופן בו הוא מערער את התפיסה העצמית ודימוי הגוף של נערות. עם זאת, האפשרות שגם לשיעורי החינוך הגופני בבית הספר יש תפקיד במישומעו של הגוף עדיין לא קיבלה תשומת לב מספקת.

מחקר זה, הוא מהראשונים בישראל אשר עוסקים בחינוך הגופני מזווית מגדרית. המחקר כולל ניתוח של תוכנית הלימודים של החינוך הגופני ושל מסמכים נוספים מטעם משרד החינוך והפיקוח המתייחסים לחינוך הגופני; עמדותיהם של מובילי התחום במשרד החינוך ובתוכניות להכשרת מורות ומורים; ראיונות עם מורות המלמדות מתבגרות צעירות בחינוך הממלכתי; תצפיות על שיעורים וראיונות עם תלמידות.

המחקר מעלה שהעוסקות והעוסקים בחינוך גופני של נערות מודעים לקשר המורכב של נערות מתבגרות עם גופן. יתר על כן המחקר מעלה גם כי הם מודעים במידה מסויימת לתפקידם החינוכי לקבלת מגוון צורות של גוף. בו זמנית, העוסקות והעוסקים בתחום מנהלים גם משא ומתן עם שיחים הגמוניים המתייחסים לגופן של נערות – שיח הרזון ושיח היופי.

בהרצאה זו אציג מגוון מיקומים שונים של מורות ביחס לשיחים ההגמוניים. אדגים את האופן שבו מורות אחדות מממשות את תפקידן ומחנכות את התלמידות לקבלת השונות והמגוון. לעומתן, אדגים גם מקרים של מורות

המתמקמות באופן כזה שהן גורמות לשיעתוק השיחים ההגמוניים ולהדרה של חלק מהתלמידות מהעשייה בשיעור ומהכלל.

יוגה לנשים באיינגאר יוגה: גוף, מגדר ומסורת
אגי ויטיך, החוג ללימודי דתות, האוניברסיטה העברית
agi.wittich@mail.huji.ac.il

המחקר עוסק בתופעת 'יוגה לנשים' כפי שהתפתחה במסורת איינגאר יוגה, תוך בחינת הפרשנות והמשמעות המיוחסת לה על ידי מורות בכירות במסורת זו. יוגה הינה פרקטיקה רוחנית-גופנית ביסודה, המבקשת להכיר את האמת הקיומית באמצעות טכניקות ומניפולציות פיזיות. משערים כי בעבר יוגה תורגלה ונלמדה כמעט באופן בלעדי על ידי גברים ועבור גברים. כיום, נשים מהוות רוב בקרב מתרגלי ומורי היוגה במערב. השינוי באוכלוסיית המתרגלים, ובפרט השינוי ב'גוף' המתרגל יוגה, לווה בשינוי פרדיגמה. במקום פרקטיקה רוחנית המחייבת סגפנות ופרישה מהחברה, הובנה היוגה כפרקטיקה מקדמת בריאות ותומכת במחזורי החיים בתוך החברה. הולדת היוגה ההיברידית הושפעה וודאי משתי מאות של קולוניאליזם והשפעות מערביות בנות זמננו. מייסד המסורת, ב.ק.ס. איינגאר נולד וחי בהודו (1918 - 2014) ולימד יוגה לזרים כבר בתחילת שנות החמישים של המאה העשרים והינו הדמות המשפיעה ביותר על היוגה המוכרת לנו כיום. תרומתו העיקרית היתה בקידוד הטכניקות הגופניות של היוגה והפצתן בקרב העולם המערבי. בנוסף, דגל איינגאר בדמוקרטיזציה של היוגה בטענתו כי יוגה מתאימה לכל גוף. בתו הבכורה, גיטה איינגאר (-1944) לימדה שיעורים לקהל הרחב לצד שיעורי נשים, בהם התאימה את תרגול היוגה לצרכיהן הבריאותיים של נשים, תוך שימוש בשיטה הייחודית שפיתח אביה. בנוסף, היא פרסמה ספרים אודות התאמת התרגול למחזור החודשי, חודשי ההיריון והלידה וכן לתקופת המעבר. המחקר מתבסס על ראיונות שנערכו עם בני משפחת איינגאר, ועם מורות בכירות במסורת, כמו גם על טקסטים שפרסמו בני המשפחה, עמותת איינגאר יוגה ומורים בכירים, יחד עם הקלטות של שיעורי יוגה והרצאות. המחקר מבקש להראות כיצד השינוי בגוף העוסק בטכניקות היוגה הביא לפרשנות חדשה ולהענקת משמעות אחרת לפוטנציאל הטרנספורמטיבי של היוגה עבור נשים.

שינוי גופני והעצמי הראוי בקרב נשים העוברות ניתוח לקיצור קיבה
הילה נחשתן, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית
hilla.nehushtan@mail.huji.ac.il

גופן של נשים כמושא לבדיקה רפואית, ניהול ותיקון, הוא מוקד משמעותי לבחינת זהויותיהן של נשים במודרניות המאוחרת. מחקר זה בוחן את המשמעויות המיוחסות לשינוי גוף אצל נשים כחלק מתהליך של ניהול זהויות "פתולוגיות" על ידי מערכות רפואיות, ומתמקד בנשים עם השמנת יתר בישראל העוברות ניתוחי הרזיה (להלן ניתוחים בריאטרים). ניתוחים אלה, שלראשונה החלו בשנות ה-50 והשתכללו בשנות ה-60 של המאה ה-20, הפכו לפופולריים מאוד בישראל החל מהמאה ה-21 ומופעלים ע"י קופות החולים לפי קריטריונים רפואיים. למרות שלכאורה טיפול זה משקף התערבות מדעית ורפואית, מנקודת מבט ביקורתית התערבות זו מומשגת ומובנת גם לאור הקשרים תרבותיים וחברתיים, הן ישראליים והן מערביים גלובליים. מחקר אתנוגרפי זה מאפשר ניתוח פרספקטיבות, אופני שיח ופרקטיקות המייצרים את משמעות שינוי הגוף עבור הסוכנים החברתיים השונים- הנשים המנותחות, רופאים, צוות רפואי, דיאטניות, עובדים סוציאליים ופסיכותרפיסטים, המייצרים נרטיבים מתחרים ביחס לנשיות, הגוף "הנכון", בריאות ופתולוגיה. המחקר בוחן כיצד נרטיבים אלו נוצרים במרחב הרפואי ועבור הנשים, כיצד הסוכנים החברתיים מבינים ומבנים את הניסיון ל"תיקון" הגוף והשלכותיו על חייהן של הנשים, ואיך הבנות של גוף, פתולוגיה, זהות ובריאות נמצאות במשא ומתן בין המערכת הרפואית לבין הנשים ובין הנשים לבין עצמן. בהרצאה זו יושם דגש על יחסי הגומלין בין המטופלים לבין הצוות הרפואי, וכן על האופנים בהם תפיסות לגבי הגוף והעצמי הנכון מובנות ונוצרות במפגשים אלו. זירת מחקר זו מהווה נקודת מפגש ייחודית בין אופני שיח

תרבותיים, חברתיים ורפואיים ומאפשרת לבחון כיצד מתבטאים ומתעצבים סוגי שיח במשא ומתן על הגוף האידיאלי של נשים ישראליות.

כיצד נשים משנות את עולם אמנויות הלחימה?

ד"ר מאיה מאור, התוכנית ללימודי נשים ומגדר אוניברסיטת חיפה, התוכנית ללימודי מגדר אוניברסיטת בן-גוריון

mayyamaor@gmail.com

תחום אמנויות הלחימה היה ועודנו תחום גברי הנשען על אינטרסים, חוויות ונורמות של גברים וגבריות. כאשר מותרת לנשים הכניסה לתחום, היא מותנית בכך שהן יתנהגו ויתפקדו בהתאם לנורמות של גבריות ויקבלו על עצמן את מרכזיותו של הגוף הגברי כגוף אידיאלי. בה בעת, משום שזהותן וגופן של נשים חוברתו לאור עולם ערכים נשי "מסורתי" שונה, נשים רבות עוסקות במשא ומתן ומשנות באופן משמעותי, באופן מודע ובאופן לא מודע, את העיסוק והמחשבה על אמנויות הלחימה.

המחקר מבוסס בין השאר על מחקר עומק אתנוגרפי ואוטואתנוגרפי שכולל ראיונות עומק עם 55 נשים וגברים העוסקים באמנויות לחימה בישראל ובארה"ב ותצפיות אוטואתנוגרפיות בכמה קבוצות לאמנויות לחימה בישראל במשך כ-3 שנים.

ההרצאה תתמקד באופנים בהן נשים מקבלות, מתנגדות ומבצעות משא ומתן עם המסרים המועברים אליהן בשדה אמנויות הלחימה סביב שלוש תימות עיקריות: א) יציקת משמעויות וערכים אלטרנטיביים לעיסוק באמנויות לחימה (למשל, אתגור הערך החיובי המיוחס לקשיחות ולתחרות, אתגור הערך המאיים המיוחס למגע גופני קרוב); ב) שינוי דרכי ההוראה של אמנויות לחימה (שימוש בתקשורת מילולית ורגשית, ערעור מרכזיותו של הגוף הגברי בחוויה הפדגוגית); ג) שינוי נורמות אתיות ליחסי אני-אחר (מרכזיות האתיקה של דאגה). שינויים אלה עשויים להפוך את תחום אמנויות הלחימה לשדה רחב ומגוון יותר שיוכל להכיל חברים וחברות בקבוצות שאינן יכולות או רוצות להתאים עצמן לאידיאלים של גבריות הגמונית, וכרגע מנועים מלהשתתף בשדה פעולה זה.

Toward a Topology of Cultural Memory: Multiplicity, Process, and Grassroots Acts of Memorialization

Chairs: Dr. Michele Martini (Haifa), Dr. Matan Shapiro (Ben-Gurion)

Presentations:

Dr. Michele Martini (Haifa)

Post-conflict Grassroots Practices of Symbolic Neutralization: The Case of Serbian Graveyards in Kosovo

Dr. Sibylle Lustenberger, University of Bern

From Oppression to Freedom? Gay and Lesbian Memorialization Practices at the Passover Seder

Dr. Matan Shapiro (Ben Gurion)

Beyond Power: A Topology of Memory in the Bumba meu Boi Festival, Northeast Brazil

Panel abstract:

This English speaking panel examines the relationship between enduring historical perspectives and concrete acts of memorialization aimed at validating or challenging them. Long-standing historical narratives are grounded in powerful regimes of truths making. These include myths of origin, notions of national ethos or 'character', epic images of revered or despised heroes, imaginaries about the consistency or fallacy of certain historical occurrences, and other canonical aphorisms that undergird localized historicity in a broad sense. Grassroots acts of memorialization that enhance or depreciate these historical frameworks nonetheless shift the locus of emotional effervescence as they restructure vectors of alterity. They thus transform the imaginary horizons of cultural continuity through time.

On the basis of this distinction between institutional and grassroots acts of memorialization this panel will explore the 'topology of cultural memory', which we understand as the formative transformation of deep-seated cultural symbols through a continuous intervention in space and time. In this framework grassroots historicity of cultural memory is an ongoing process of figuration that alternately re-locates artefacts in space and re-produces modes of subjectivity through time. We ask: How do established historical narratives inspire dynamic cultural schemes of and for action? How do these actions reframe the past in ways that express a collective vision of the future? And, how do strategies of memorialization produce counter-narratives and structural denial? Mapping processual trajectories of historical narratives that converge, diverge or conflict in multiple ways, the papers in this panel will thus address the *dynamics* of remembrance, memorialization and cultural change.

Abstracts:

Post-conflict grassroots practices of symbolic neutralization: the case of Serbian graveyards in Kosovo

Dr. Michele Martini (University of Haifa)

martinimichele86@yahoo.it

Drawing on my fieldwork in the municipality of Peja/Peć, Kosovo, (2007-2010), I will describe the peculiar set of practices the Albanian population carried out in order to neutralize the historical framework expressed in Serbian cemeteries and funeral monuments. Perceived as explicit marks of the enemy's historical and political claims, most of these memorials were razed to the ground after the war (1999) by Albanian nationalists. The Orthodox graveyard of Peja/Peć, however, is a notable exception. Located near a major NATO military base, it was indirectly protected by the constant presence of troops in the area. Consequently, the local Albanian population resorted to alternative and less visible practices of deconstructive memorialization, such as erasing names from tomb stones and the occasional throwing of animal carcasses into the burial ground.

I will argue that these subversive activities aim at dismantling the enemy's memorial network by locally interfering with the symbolic functioning of its material knots. Indeed, graveyards might be considered as semiotic constructs which symbolically anchor a community to the land through the body of the deceased. By localizing a particularized social imaginary graveyards create symbolic environments, which support the existence of certain historical subjectivities and oppose others. The graveyards may then be regarded topological objects whose structure

territorializes active memorialization. I will show how the aforementioned practices of vandalism dismantled the enemy's memorial topology in order to consolidate a new one: Republika e Kosovës (Albanian) *versus* Косово и Метохија (Serbian).

From Oppression to Freedom? Gay and Lesbian Memorialization Practices at the Passover Seder

Dr. Sibylle Lustenberger (University of Bern)

sibylle.lustenberger@anthro.unibe.ch

This paper focuses on the dynamics of remembrance in the Passover Seders among Jewish lesbians and gay men. Commemorating the story of the Israelites fleeing oppression in Egypt, this holiday structurally reproduces the notion of a shared past and future. Gay and lesbian Reform Jews have taken thus up these themes and drew a parallel between going out of Egypt and coming out of the closet. For example, they add a coconut to the Seder plate to symbolize the struggle to disclose a homosexual identity and the richness it contains. Secular non-heterosexual Israelis, in turn, at large tend to refrain from such inventions, remaining with the traditional Seder plate. While they share the libertarian ideas of coming out and visibility, for them Passover symbolizes similarity rather than difference. They consequently find their place within the Jewish national body affirmed as they unite with their parents, siblings, and partners around the festive table. Both these contesting versions of the Seder ultimately maintain the basic features of the foundation myth, yet they produce topological figures that provide new possibilities for inclusion and exclusion.

I argue that for Jewish lesbians and gay men the Passover Seder has turned into a powerful LGBT affirming ritual. By comparing the practices of memorialization used by LGBT members in the Reform movement with those of secular Israelis, I will discuss how the fundamental properties of this collective memory persist in both settings, while transformed symbols generate different visions for a Jewish future that embraces sexual minorities.

Beyond Power: A Topology of Memory in the Bumba meu Boi Festival, Northeast Brazil

Dr. Matan Shapiro (Ben Gurion University of the Negev)

shapirom@post.bgu.ac.il

After the establishment in 1682 of a trading company to monopolize commerce between the colony and the metropolis, the Brazilian state of Maranhão has become one of the main slave ports in Latin America. Abolition in May 1888 nonetheless failed to precipitate the collapse of colonial class hierarchies. Throughout the twentieth century a series of local oligarchs thereby continued to cultivate clientelist political systems. Despite this historically-generated socioeconomic inequality, however, contemporary *maranhenses* celebrate on a grand popular scale a colossal repertoire of legends, tales and myths that continuously affirm the boundaries of their shared cultural universe. The local festival *Bumba meu Boi* is a preeminent manifestation of these mundane acts of memorialization. It annually delineates the forces that sustain social togetherness in the *Tristes Tropiques* of Maranhão.

I argue that in the *Bumba meu Boi* festival a narrative commemorating symbolic egalitarianism is heuristically infused with a narrative that celebrates bounded, totalizing and abiding social

hierarchies. Using these categories, and explicating their empirical conjunction in the founding myth that is at the core of the festival, I will show how this ritual successfully inscribes a historicity of post slavery sociality through dancers' bodies and through space. I will contemplate on how these aesthetic figurations of collective identities further disperse a particular cultural ethos on the expense of competing narratives. I will thus offer my reading for a topology of local forms of social relatedness that are paradoxically centered both on all-encompassing equality and class-based discriminatory power-relations.

יום חמישי 10 יוני 2016

10:30-12:00 רצועת מושבים רביעית

היסטוריה ואנתרופולוגיה נפגשות בפלשתינה-א"י המנדטורית

יו"ר: פרופ' דבי ברנשטיין (חיפה)

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר חזקי שוהם (בר אילן)
טקסי ילדות משפחתיים בתקופת המנדט הבריטי

ד"ר דפנה הירש (הפתוחה)
אוכל שאיננו במקומו? ממכר אוכל רחוב בתל-אביב המנדטורית כזירת מפגש בין יהודים לערבים

ד"ר בועז לב טוב (בית ברל)
החופים שלהם: יהודים וערבים בחופי הרחצה של שלהי התקופה העות'מאנית ותקופת המנדט

תקציר המושב:

לעומת הסוציולוגיה ההיסטורית, אשר תפסה מקום של כבוד במחקר הסוציולוגי בישראל מראשיתו, המפגש בין האנתרופולוגיה להיסטוריה במרחב המקומי הוא תופעה חדשה יחסית, אף שהיא הולכת ומתפתחת. מפגש זה עשוי לבוא לידי ביטוי בשימוש במתודות פרשניות מתחום האנתרופולוגיה לניתוח תופעות היסטוריות; בהתמקדות בקהילות ספציפיות, שהתקיימו בעבר, ושדרכן ניתן לבחון "שאלות גדולות" (כגון היחס בין מבנה חברתי לפעולה, טיבו של הכוח הפוליטי, דפוסים של יחסים חברתיים וכיו"ב); כמו גם במחקר אנתרופולוגי המעמיד במרכזו תהליך שינוי היסטורי, או המבקש להבין תהליכים חברתיים המתקיימים בהווה דרך מחקר שורשיהם ההיסטוריים. המושב המוצע מבקש לשלב בין החשיבה ההיסטורית לחשיבה האנתרופולוגית ולהציע היסטוריה של תמות אנתרופולוגיות בסיסיות בישוב של תקופת המנדט: ריטואל (חזקי שהם); תרבות חומרית ואינטראקציות בין-קהילתיות (דפנה הירש), ותרבות פנאי (בועז לב טוב). דרכן נבקש לעמוד על התרומה של המבט האנתרופולוגי למחקר ההיסטוריה המקומית, יחד עם תרומות פוטנציאליות של ההיסטוריה לדיון האנתרופולוגי בחברה הישראלית.

תקצירי ההרצאות:

טקסי ילדות משפחתיים בתקופת המנדט הבריטי

ד"ר חזקי שוהם, התוכנית הבינתחומית ללימודי פרשנות ותרבות, אוניברסיטת בר אילן
hizky.shoham@gmail.com

ההרצאה המוצעת מבקשת להציג פרק באנתרופולוגיה ההיסטורית של הישוב היהודי בתקופת המנדט באמצעות התחקות אחר דפוסי ההתפשטות של מסיבות יום ההולדת בחברה דאז ואחר אופני מתן המשמעות לטקס זה כריטואל של ילדות, משפחתיות ואינדיבידואליזם. מדובר במחקר העוסק בשאלה אנתרופולוגית קלאסית – תפקידו

של הריטואל בחברה ומשמעותיותו עבור משתתפיו – אך בודק דינמיקות היסטוריות בדפוס ההתפשטות של ריטואל זה, תוך הסתמכות על מקורות ראשוניים בני הזמן כמקורות אתנוגרפיים: עיתונים, מודעות פרסומת, עיתונות ילדים, עיתונות נשים, וחומרים חינוכיים. ההרצאה תפתח בהיסטוריה קצרה של ריטואל יום ההולדת מאז רומא העתיקה ועד למעמד הבינוני באירופה של המאה ה-19, תוך התייחסות לחדירתו לעולם היהודי לקראת סופה של המאה. בהמשך יתואר לפרטיו הפורמט הספציפי שבמסגרתו התאזרח יום ההולדת בתוך תרבות החגיגה של הישוב, בעיקר (אך לא רק) כטקס ילדות שנחוג בחוג המשפחה, וכחלק מפולחן הילדות שמקורו בתקופה הויקטוריאנית. חלקה השני של ההרצאה יעסוק במשמעות הטקס. אטען שחגיגת יום ההולדת מביאה לידי ביטוי טקסי שלושה דפוסים מחשבתיים: מושג הילדות הסנטימנטלי (תופעה שכבר מוכרת במחקר הישוב); תפיסות אינדיבידואליסטיות שמקורן בתרבות הצריכה המערבית בת הזמן, שאחרי מלחמת העולם הראשונה נכנסה לשלב הנהנתני שלה; ותפיסות מודרניסטיות המדגישות את ציר הזמן כמרכז של הזהות האישית והקבוצתית. הדומיננטיות המוחלטת שהטקס השיג במרחב המשפחתי בתקופת המנדט מצביעה על שכיחותן של תפיסות אלו בחברה היישובית, למרות התנגדויות פוטנציאליות מצד האתוס הציוני-סוציאליסטי.

אוכל שאיננו במקומו? ממכר אוכל רחוב בתל-אביב המנדטורית כזירת מפגש בין יהודים לערבים

ד"ר דפנה הירש, המחלקה לסוציולוגיה, למדע המדינה ולתקשורת, האוניברסיטה הפתוחה

dafnahi@openu.ac.il

במשך שנים רבות, התפיסה השלטת במחקר ההיסטוריה של המרחב המקומי היתה כי בפלשתינה/פלסטין התקיימה "חברה דואלית". בבסיס תפיסה זו עומדת ההנחה, כי "יהודים" ו"ערבים" היוו שתי חברות נפרדות, מתוחמות, בעלות אינטרסים ומטרות נתונים מראש, שהתקיימו זו לצד זו כשני יקומים מקבילים, שלעיתים מתנגשים זה בזה. גם המחקר על העיר תל אביב הדגיש את תפיסתה כאנטי-תזה של יפו הערבית ואת היבדלותה ממנה. בשלושת העשורים האחרונים התחולל שינוי בגישה זו: יותר ויותר חוקרים החלו לכתוב את ההיסטוריה המקומית כהיסטוריה של יחסים. שינוי זה בא לידי ביטוי לא רק בזיהוי יחסי גומלין ברמה המבנית, אלא גם במחקרים העוסקים במגעים ובאינטראקציות בין יהודים ופלסטינים. כך, למשל, הראו חוקרים כמו דבי ברנשטיין, תמי רזי ובוועז לב טוב כיצד מרחב הגבול בין תל אביב ליפו תפקד כזירה של אינטראקציה ומגעים חברתיים בין ערבים ליהודים, בעיקר מזרחים.

ההרצאה תתמקד בתחום שבו התקיימה אינטראקציה כזו: ממכר אוכל רחוב בתל אביב המנדטורית, שבו לקחו חלק הן יהודים – אשכנזים ומזרחים – והן ערבים מיפו או מהכפרים השכנים. ההרצאה תבחן את המפגש בין רוכלים יהודים וערבים, כמו גם את יחסם של הציבור היהודי והשלטונות לרוכלים אלה, בתקופות של רגיעה ושל מתח. ממכר האוכל ברחוב היה לא רק זירה של אינטראקציה ויחסי חליפין קולינריים; בשונה ממרחבי בילוי, שבהם יהודים וערבים נפגשו כ"לקוחות", ממכר האוכל היה זירה תחרותית, שהיתה נתונה לפיקוח ולניסיונות הסדרה מצד העירייה. לפיכך, היא תפקדה כאתר שבו דאגות סניטריות השתלבו עם מתחים כלכליים, לאומיים ואתניים, ושוב דינמיקות של עירוב לאומי ואתני התקיימו בד בבד עם נסיונות טיהור.

החופים שלהם: יהודים וערבים בחופי הרחצה של שלהי התקופה העות'מאנית ותקופת המנדט

ד"ר בוועז לב טוב, החוג להיסטוריה, המכללה האקדמית בית ברל

boazlevtov@gmail.com

ההרצאה תוקדש לבחינה של חופי הרחצה בארץ כזירה של תהליכי מודרניזציה של מגזרים רחבים בחברות היהודית והפלסטינית. כמו היבטים נוספים של תהליכים אלו, שלא נתפסו כתורמים ישירות לבניית התרבויות הלאומיות, התפתחות הדגם התרבותי של הרחצה בים לא לוותה באידאולוגיות מגובשות וביוצרים ופעילי תרבות מגויסים. בהתאם לכך תהליכי השינוי שהתחוללו בזירה זו לא זכו לייצוג רב בשיח הציבורי בתקופת התרחשותם ובהיסטוריוגרפיות היהודית והפלסטינית.

הרחצה בים הפכה במחצית השנייה של המאה ה-19 לדפוס פנאי פופולארי במערב ומספר עשורים מאוחר יותר היא הופיעה באופן בולט גם במזרח אירופה ובמזרח התיכון. מבחינת רוב תושבי הארץ בסוף המאה ה-19 ובמחצית הראשונה של המאה ה-20 היא זימנה התמודדות עם דגם תרבותי חדש, שלא נחשפו לו קודם. משום כך בדיקה של תהליכי ההתפתחות של דגם זה בחברה היהודית ובחברה הפלסטינית יכולה לתרום להבנת היבטים שונים של תהליכי המודרניזציה שהתחוללו בהן.

בהרצאה אטען שההתמקדות במציאות היומיומית, שהתקיימה בחופי הרחצה, מאפשרת לזהות הקבלה לא מבוטלת בין תהליכי המודרניזציה שעברו מגזרים מובילים של החברות הפלסטינית והיהודית. נבדוק את חופי הרחצה, ופרקטיקות הביולוי שהתפתחו במסגרתם, כזירה של סקרנות, בחינה הדדית ולמידה שלעתים הובילה להעמקה של הקונפליקטים וההפרדה ולעתים לחצייה של הגבולות הלאומיים הנבנים, לשיתוף פעולה ואף למשיכה וקרבה חברתית ואישית. נסקור וננתח את ביטויי ההתנגדות הרחבים למפגשים היומיומיים בין מתרחצים יהודים ופלסטינים, שחלק גדול מהם נבעו באופן ישיר מהרגישויות והמתחים שהתעוררו סביב השתתפות נשים בדפוס הביולוי החדש, או שעשו שימוש מניפולטיבי ברגישויות ומתחים אלו.

אוכלוסיות על הגבול

יו"ר: פרופ' אסתר הרצוג (בית ברל)

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר הדס ירון מסגנה (מכללת תל אביב)

חקר פליטות והגירה בישראל ומחקר ארכיוני: תרומת פרספקטיבת הזמן

ד"ר רות תלמי כהן (תל אביב)

מחכה בגונדר, זוכר את הכפר וחולם על ישראל

מתן קמינר (אוני' מישיגן)

היד שאוחזת במחרשה: הגירת עבודה בחזית ההתיישבות בערבה

ד"ר ניר גזית וד"ר אפרת בן זאב (רופין)

Bordering Logics: בטחוניות, הומאניטריות וקרימינליזציה בגבול ישראל-מצרים

תקצירי ההרצאות:

חקר פליטות והגירה בישראל ומחקר ארכיוני : תרומת פרספקטיבת הזמן

ד"ר הדס ירון מסגנה, האקדמית תל אביב יפו

Hadasaron1@hotmail.com

בהרצאה זו אדון במפגש שבין חומרי ארכיון לחומרי השדה בהתייחס לחקר פליטים ומהגרים אפריקאים בישראל. בהרצאה אשאל בין היתר כיצד חומרי ארכיון הנוגעים למדיניות וחקיקה רלוונטיים בעבור הבנת וניתוח תהליכים אילו בהווה? האם וכיצד האנתרופולוג יכול להפוך חומרי מחקר מהווה והעבר הקרוב וחומרים כתובים מהעבר הרחוק יותר לשדה מחקרי אחד? בהרצאה אדון בנושאים אותם חקרתי בקשר לקהילת הפליטים והמהגרים בישראל מאז 2007 ובכלל זאת המפגש שבין הפליטים לארגוני סיוע והרשויות בישראל ומחקר הארכיון אותו ערכתי בארכיון המדינה בהתייחס להסתננות, הפליטים הפלסטינים חוק הכניסה לישראל ועוד. אנסה להבין כיצד חומרי הארכיון מסייעים לנו כחוקרים להרחיב את גבולות השדה, להאיר את הממצאים וכן לחשוף משמעויות

סמויות ונסתרות ומאיך מה הפערים שבין העבר וההווה וחומרי המחקר השונים ומה משמעות בחירותיו של החוקר בנושאי וחומרי המחקר השונים.

"מחכה בגונדר, זוכר את הכפר וחולם על ישראל": אתנוגרפיה של זמן במסע העלייה של זרע ביתא ישראל
ד"ר רות תלמי כהן, אוניברסיטת תל אביב
ravit.cohn@gmail.com

זרע ביתא ישראל עוברים בתהליך העלייה מאתיופיה לישראל בין ארבע תחנות: כפרי המוצא, מחנות המעבר, מרכזי קליטה ודיור הקבע. בכל אחת מתחנות אלו הם שוהים שנים, ולרוב מרגע שעזבו את הכפר ועד הגיעם לדיור הקבע עוברות כחמש עשרה שנים. בהרצאה זו, המבוססת על מחקר אתנוגרפי בן שבע שנים שהתקיים בכל אחת מהתחנות, אטען שעוד בכפרים, כבר מהרגע שבו נולדת המחשבה לעלות לישראל, מתפצלת תודעת הזמן של העולים לשני ממדים: זמן קיומי, שבו הם ממשיכים להתנהל בחיי היום-יום, ומטא-זמן שנמתח מעל לזמן הקיומי ובו מתקיימת השאיפה המתמדת לעלות ולהגיע לישראל. המטא-זמן הערטילאי אינו תחום בשנים אלא מוגדר על פי אירוע משוער אחד – העלייה לישראל. השילוב בין שתי תפיסות הזמן מפתח חוויית זמן ייחודית למסע. שני מוקדיה של חוויית הזמן מאפשרים לבחון את תוצרי האינטראקציה בין חיי היום-יום ובין תהליך העלייה, והעיקרי שבהם הוא המתנה מתמדת – המתנה בכפר לקראת עזיבתו, המתנה במחנה המעבר לקראת עלייה, המתנה במרכז הקליטה לקראת סיום תקופת ההתאזרחות, ולעיתים גם המתנה בדיור הקבע לקראת עלייתם של בני משפחה נוספים והמתנה להשגתה של תחושת שייכות. ההמתנה הופכת חלק בלתי נפרד מהשגרה הרגשית, הפיזית והקיומית של היחיד והקהילה.

מבחינה תיאורטית מחקר זה מתבסס חלקית על התיאוריה הטרנס-לאומית לחקר הגירה. הוא מדגיש את חוסר הליניאריות של תהליך ההגירה, מוסיף את הפרספקטיבה של הגירה כמסע, ומראה כיצד תחנות בתהליך ההגירה הופכות למקומות ולמרחבי פעולה המייצרים משמעויות חדשות. התנועה בין המקומות יוצרת עבור העולים מצב תמידי של "בין לבין" ותחושת ארעיות, שאחת מנגזרותיה היא לימנליות חברתית ותרבותית מתמשכת. אוסף המרכיבים – המקומות השונים, המעברים ביניהם, והשהות המתמשכת והארעית בכל אחד מהם – הם שיוצרים יחד את מכלול המסע.

האתנוגרפיה כשיטת מחקר אפשרה לי להבין את המורכבות בין התיעוד של ההווה האתנוגרפי הקיומי, המורכבות ההיסטורית והעתיד האבסטרקטי המהווה מניע מרכזי לקיומו של ההווה.

היד שאוחזת במחרשה: הגירת עבודה בחזית ההתיישבות בערבה

מתן קמינר, אוניברסיטת מישיגן

mkaminer@umich.edu

עד שנות התשעים ייצגו מושבי הערבה התיכונה את המשכיותה של המסורת החלוצית הטהורה. בחבל ארץ נידח על גבולה של מדינה ערבית, תחת תנאים אקלימיים מהקשים בעולם, קיימו המושבים הללו את מסורת העבודה העצמית זמן רב אחרי שזו ננטשה בשאר הארץ. אך בדור האחרון חל מהפך באופן הייצור המקומי: שטחי העיבוד הורחבו, החקלאים התמחו בגידול פלפלים לשוק האירופי, ואת העבודה העצמית החליפה הסתמכות מסיבית על כוח העבודה הזול של מהגרים מתאילנד. עם זאת, על אף השינויים בשטח, ממשיכים חקלאי הערבה להציג את עצמם כחלוצים המגשימים את עקרונות ההתיישבות העובדת, ולדרוש יוקרה ומשאבים לאומיים על בסיס תפקידם זה.

בהרצאתי, המתבססת על עבודת שדה של כתשעה חודשים באחד מיישובי הערבה, אשאל כיצד מאפשרת ההסתמכות על הגירת עבודה את המשך ההתיישבות הישראלית בערבה, וכיצד זו מצליחה להמשיך ולהציג את עצמה כחלוצית על אף חריגתה הבולטת מהעקרונות המסורתיים של ההתיישבות החלוצית. אטען כי הצגה זו תלויה בפרקטיקות ואידיאולוגיות ה"מנטרלות" את קריאת התגר האפשרית של העובדים התאילנדים על התפקיד החלוצי של ההתיישבות: בין אלה ניתן למנות את היותם של התאילנדים לא-ערבים, ולפיכך "ניטרליים" בסכסוך

ובלתי-מסוכנים; את מדיניות ההגירה הישראלית המעוצבת בזהירות כדי לא להקנות למהגרים אלה כל אפשרות לקנות להם אחיזה בארץ; ואת הדרכים השונות בהן התאילנדים הופכים ל"בלתי-נראים" בנוף היישובי, על אף היותם כמחצית מהאוכלוסיה. יישובי הערבה, לפיכך, מהווים מעבדה מיוחדת שבה ניתן לצפות בהשתלבותם של תהליכי התיישבות, הטיפוסיים כביכול לעברה של ישראל, עם תהליכי גלובליזציה והגירה, המאפיינים לכאורה את ההווה הישראלי. לתובנות הנובעות מכך יש פוטנציאל להסביר תופעות לא רק בישראל אלא גם במקומות אחרים בעולם שבהם תהליכי הגירת עבודה וקולוניזציה מתרחשים בו זמנית.

Bordering logics: בטחוניות, הומאניטריות וקרימינליזציה בגבול ישראל-מצרים

נר גזית ואפרת בן זאב, המרכז האקדמי רופין

nirg@ruppin.ac.il

zeev@mail.huji.ac.il-efrat.ben

הרצאה זו בודקת שלושה סוגי רציונל המנחים את הפעילות בגבול - בטחוניות, הומאניטריות וקרימינליזציה — כפי שאלו באים לידי ביטוי בחוויותיהם של חיילים בעת שירותם הצבאי בגבול ישראל-מצרים. על סמך עבודת שדה אתנוגרפית שהתנהלה בין השנים 2012-2014 באזור מסוים בגבול, כמו גם על בסיס ראיונות שנערכו מחוץ לשדה המחקר עם חיילים שהוצבו בעת שירותם הצבאי בגבול זה, דיווחים תקשורתיים ותצהירים שנמסרו לבתי משפט, אנחנו מראים את הזליגה המתמשכת מסוג אחד של הגיון למשנהו וטוענים כי זהו מאפיין בלתי נמנע של אזורי גבול. באמצעות התמקדות באינטראקציות בין החיילים ומבקשי מקלט אנו מבהירים כיצד אזור הגבול מייצר את מה שאנו מכנים "הומאניטריות תלוי מצב".

מקומות למחשבה על טבע ותרבויות

מתדיינת ויו"ר: פרופ' נורית בירד דוד (חיפה)

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר זהר גזית (העברית)

המקום ינחם אתכם: בתי קבורה אזרחיים בישראל כהטרטופיה חלופית

שי בן עמי (אוני' רייגנסבורג)

זיכרונות גן החיות: הבניית הזיכרון וייצוג ההיסטוריה בגני חיות אירופאיים ואמריקניים

אורית הירש (בן גוריון)

פני הדור הם כפני (היחסים עם) הכלב – 'מקומיות', טמפורליות וקשרי אדם-כלב בפארוס

תקצירי ההרצאות:

המקום ינחם אתכם: בתי קבורה אזרחיים בישראל כהטרטופיה חלופית

ד"ר זהר גזית, האוניברסיטה העברית

Zohar.gazit@mail.huji.ac.il

מודלים תרבותיים הגמוניים של אופני עיסוק במוות נועדו למזער את ההפרעה הנגרמת בעטיו לסדר החברתי. בחברה היהודית בישראל כיום, הטיפול הנורמטיבי בגופות מתבצע בידי ארגוני 'חברה קדישא', העורכים טקסי קבורה אורתודוקסיים בבתי קברות בניהולם. מחקר זה בוחן את 'מנוחה נכונה', ארגון שינוי חברתי המקדם הקמת בתי קברות אזרחיים. במרכז הניתוח עומדת האסטרטגיה שנוקטים הפעילים למשוך אנשים אל מקום הקבורה החלופי ולהצדיק עיסוק בנושא מרתיע שאף מאתגר את הסדרי הקבורה המקובלים ועלול לעורר התנגדות חברתית וממסדית. תצפיות בבתי הקברות של הארגון, ראיונות מובנים-למחצה עם פעיליו ועם אנשים הנעזרים בשירותיו וארטיפקטים תרבותיים כגון חומרי הפצה וכתבות בתקשורת, לימדו על הניסיונות לבסס את האתרים בנוף התרבותי בישראל. הפעילות נותחה מבעד לפריזמה נקרוגיאוגרפית בנוגע למסגור משמעויות הנקשרות במוות. תוך התייחסות מתמדת למקומות הקבורה ולאופני הקבורה האורתודוקסיים, פעילי 'מנוחה נכונה' מבנים הטרטופיה חלופית, ביחס להטרטופיה ההגמונית. דרישה להקמת האתרים החלופיים בסמיכות אך בנפרד מבתי הקברות האורתודוקסיים, הצגת האתרים כמקומות "חיים" – פורחים ומותאמים למבקרים – בהשוואה לאתרי המוות המוכרים, וכריכתם בערכים של שוויון ופלורליזם – כך מבליטים הפעילים דמיון, ייחוד ועדיפות על המקומות האורתודוקסיים ומנטרלים היבטים שנויים במחלוקת בהתנהלותם. הניתוח מציג מקרה מורכב בו "המקום האחר", החלופי, מובנה ביחס ל"מקום המוכר" כשהאחרון אף הוא למעשה מקום אחר, כיוון שבמרכזו מוות. מחקר זה מנתח את פעילי 'מנוחה נכונה' כיזמי מוות חלופי, שמקדמים מודל קבורה המכיל מאפיינים רווחים ובלתי מקובלים וכך מערערים על ההבחנה בין המודל ההגמוני לחידוש המוצע. הניתוח מרופף את הדיכטומיה השכיחה בספרות המחקר בין עיסוק במוות על-פי המקובל ובין צורות שאינן קונבנציונליות. בנוסף, פעילות מאורגנת לקידום חלופות בתחום הקבורה טרם נחקרה בישראל וכמעט שלא נחקרה בתרבויות אחרות.

זיכרונות גן החיות: הבניית הזיכרון וייצוג ההיסטוריה בגני חיות אירופאיים ואמריקניים

שי בן עמי, אוניברסיטת רייגנסבורג (גרמניה)

Drzoomi@gmail.com

כמוסדות שהצליחו לשרוד לאורך ההיסטוריה, גני החיות מהווים מקרה בוחן מרתק לשינויים תרבותיים, בהיותם למעשה טביעת אצבע היסטורית של התרבות בה הם התפתחו. למרות התעניינות בהיסטוריה של גני החיות כמעט ולא ניתן למצוא מחקרים הדנים בייצוג ההיסטוריה בגני החיות. מחקר זה מבקש להתבונן בהבניית הזיכרון ובייצוג ההיסטוריה בשטח גן החיות על ידי התמקדות בשתי תערוכות היסטוריות – תערוכה לציון 250 שנה בגן החיות שנברון (Schönbrunn) בווינה, כמקרה הבוחן האירופאי ותערוכה לציון 150 שנה בגן החיות בפילדלפיה, כמקרה הבוחן האמריקני. על ידי שימוש בכלים איכותניים (השוואת טקסטים, תמונות ונרטיבים) בין שני מקרי הבוחן, ניתן ללמוד על הדרכים השונות בהן גני חיות מנציחים את עברם וכן על הדרכים בהן הם מתווכים את ההיסטוריה שלהם. המחקר שערכתי רואה בגני החיות מוסד תרבותי. אף על פי שהם משלבים אלמנטים של "טבע פראי" בדמותם של בעלי החיים, הרי שבו בזמן ניתן להבחין בהם בטביעת אצבע של התרבות בה הם מתקיימים. כמוסד תרבותי, גני החיות אוגרים בתוכם את ההיסטוריה המקומית, הלאומית והבינלאומית של השטח הגיאוגרפי והפוליטי בו הם מתקיימים, גם אם על פניו נראה כי הם מהווים בתי גידול ושימור למיני בעלי חיים גרידא. ההיסטוריה מוצגת למבקרים, תוך שהיא מושפעת מקודים תרבותיים המעצבים את דרך ההצגה, התוכן והמיקום. מצאתי, כי גני חיות באירופה ובארצות הברית אומנם חולקים ערכים אוניברסאליים כגון שמירת טבע, אך הם נבדלים בדרכי ההנחה והתיווך של העבר למבקריהם. הבדלים אלה נובעים, לעניות דעתי, מאותם קודים ונרטיבים מקומיים, האופייניים

לכל תרבות לכשעצמה. בכך, מהווה גן החיות מעין דוגמא בזעיר אנפין להבדלים התפישתיים הרחבים יותר בין שתי התרבויות בפרט, ובין תרבויות בכלל.

פני הדור הם כפני (היחסים עם) הכלב – 'מקומיות', טמפורליות וקשרי אדם-כלב בפארוס

אורית הירש, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

hirscho@bgu.ac.il

ההיסטוריה מהווה חלק בלתי נפרד מההווה החברתי-תרבותי ביוון העכשווית, והיא משחקת תפקיד בתהליכי דימיון, יצירה ואיתגור של קטגוריות ה'מקומיות' (למשל Sutton, 1998). בהרצאה זו אעסוק בחיבור בין ההווה והעבר באי היווני פארוס (Paros), אולם בשונה מרוב הכתיבה האנתרופולוגית ששמה דגש על החברה האנושית, אבקש להתמקד בהבניית ה'מקומיות' תוך בחינת יחסי אדם-כלב באי. על סמך עבודת שדה ממושכת בפארוס (בין השנים 2010-2013), ראיונות עומק ועבודה ארכיונית, אטען כי מיקומם הפיסי של הכלבים במרחב האי, היחסים עימם והמשמעויות הסמליות שניתנות להם, שופכים אור על דימיון נופו הפיסי, החברתי והתרבותי של המקום. מעקב אחר 'מסלולי' החיים' השונים של כלבים באי, מאז שנות ה-40 ועד התקופה הנוכחית, מעלה כי בתקופות היסטוריות מובחנות בפארוס נוצרו שלוש קטגוריות של 'מקומיות', שאותן אני מכנה: 'מקומיות של שווי משקל אקולוגי', 'מקומיות אירופאית-מודרנית' ו'מקומיות זרה'. תהליך היסטורי זה מתחיל בתפיסה מרחבית של אי כפרי, שה'טבע' נחשב לחלק בלתי נפרד מה'תרבות' המקומית, דרך ראיית האי כאתר אורבני ('city island') אשר מנגיד בין 'טבע' ל'תרבות' ושואף להפוך להיות פריפריה אירופאית וכלה ב'מקומיות' רווית אמביוולנטיות - בין הגעגוע למסורת ולטבע לבין המודרניות האורבנית ובין המבט החוצה, לעבר אירופה לבין הפניית המבט פנימה, אל האי היווני הקטן. מעקב אחר 'תירגומיהם' השונים של כלבי האי, בתקופות היסטוריות שונות באי, מעלה לפני השטח את נוכחות העבר בהווה המקומי-יווני. יתרה מזאת, קטלוגי כלבי האי לאורך זמן מגלמים בחובם גם את מורכבות היחסים שבין האז' וה'עכשיו', בניסיון לגבש זהות מקומית מוגדרת.

עזרה-עצמית ישראלית: פסיכולוגיה, אימון (Life Coaching) ותקשור

מתדיינת ויו"ר: ד"ר עמליה סער (חיפה)

סדר ההרצאות במושב:

אריאל ינקלביץ (בן גוריון)

אחוס"לים מאמנים לחיים ניאוו-ליברליים: סיפור האהבה של "צאצאי תנועות הנוער" עם תרבות הקפיטליזם הרגשי

ד"ר תמר קנה-שליט (אוני' קליפורניה דיוויס)

פרופסיונליזציה של העצמי: אימון (Life Coaching) בישראל

ד"ר אדם קלין אורון (ון-ליר וצפת)

לעזור לעצמך, לעזור לעולם – גאולה פרטית וקולקטיבית בתקשור

ד"ר קרן פרידמן-פלג (המכללה למינהל)

"לא נכון! צריך גם כוח כדי ללכת, לא תמיד אפשר ללכת": מאבקים פרשניים קטנים על משמעות גדולה בקבוצה תמיכה טיפולית לנשים הנשואות לגברים פוסט-טראומטיים

תקציר המושב:

העשורים האחרונים מאופיינים בשגשוג עולמי של תעשיית העזרה העצמית (self-help) הכוללת ספרים, אתרי אינטרנט, תכניות רדיו וטלוויזיה העוסקות במתן ייעוץ בסגנון פסיכולוגי, בהעצמה אישית והתפתחות רוחנית, באימוץ חשיבה חיובית, בהרגלי ניהול עצמי מחושב ויעיל וכדומה. המושב המוצע כאן מצטרף למחקר הענף אודות אתרים של עזרה-עצמית ומציע מבט ממוקד אודות מאפייניה התרבותיים של עזרה-עצמית ישראלית. ההרצאות מגלות כיצד שיחים גלובליים כגון: שיח טיפולי, שיח קפילטליסטי-ניאוליברלי וגישות רוחניות הנפוצים ברחבי העולם המערבי מתורגמים תרבותית באתרים מקומיים. דרך ביוגרפיות של העוסקים בעזרה עצמית יאפיין אריאל ינקלביץ את ההביטוס הדורי שמאפיין דור האחוס"לים. באמצעות חקירה של תהליכי הכשרת מאמנים לחיים תדון תמר קנה-שליט בסוג העצמי הישראלי שמכונן בתהליך הפרופסיונליזציה לאימון. אדם קלין אורון ידון בקשר בין גאולה פרטית לקולקטיבית בתקשור רוחני. קרן פרידמן פלג תראה כיצד נשים שבני זוגן אובחנו כסובלים מפוסט טראומה על רקע לאומי מפרשות מחדש ומשתמשות במונחים טיפוליים כדי לאתגר את צווים מגדריים ולאומיים נורמטיביים. בסיום המושב תציע עמליה סער את פרשנותה למתחים שבין עזרה-עצמית לעזרה-קולקטיבית כפי שהם עולים מההרצאות השונות ותציע שאלות וכיוונים למחקרים עתידיים. נסיים בדיון פתוח של כלל המשתתפים בלוקליזציה של עזרה-עצמית.

תקצירי ההרצאות:

אחוס"לים מאמנים לחיים נאו-ליברליים: סיפור האהבה של "צאצאי תנועות הנוער" עם תרבות הקפיטליזם הרגשי

אריאל ינקלביץ, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה אוניברסיטת בן גוריון
yankeari@post.bgu.ac.il

בשנים האחרונות, מספר הולך וגדל של אחוס"לים ילידי שנות החמישים מגלים עניין בצמיחה אישית ובפיתוח העצמי ואף הופכים למאמנים ויועצים בתחום. לשם כך הם נשענים על תעשיית עזרה-עצמית שלמה העוסקת במרדף אחרי הצלחה ואושר. תעשייה זו מקדמת תרבות תרפויטית חדשה המערבת שיחים פסיכולוגיים וכלכליים בתהליך שאווה אילוז מכנה "קפיטליזם רגשי". בלב תרבות זו נמצאת הקריאה להפוך לסובייקטים אוטונומיים, גמישים ויזמיים, באמצעות טיפוח מתמיד של ה"הון אנושי" שלנו ופיתוח גישה אינסטרומנטלי ליחסים חברתיים. הסגנון הרגשי המאפיין תרבות זו, המזוהה עם המעמד הפרופסיונלי-ניהולי, הפך לסוג של הון הדרוש כדי להצליח ולשרוד במקום העבודה התחרותי וחסר-הוודאות בכלכלה הפוסט-פורדיסטית. הרצאה זו עוסקת במפגש המסקרן בין ה"הביטוס הדורי" של בני היחידה הדורית הזאת ("צאצאי תנועות הנוער" בלשוננו של עוז אלמוג), אשר התעצב לאור האידיאולוגיה הציונית הקולקטיביסטית והלאומית, לבין תרבות הקפיטליזם הרגשי הגלובלית. מפגש זה מתקיים בצומת היסטורי שבה האליטה האחוס"לית הולכת ומאבדת את מקומה ההגמוני בחברה הישראלית, אשר היה מבוסס על מודל אזרחות רפובליקני שמדגיש תרומה לקולקטיב, בד בבד עם עליית המודל הניאו-ליברלי והמעבר לכלכלה פוסט-פורדיסטית. דרך ראיונות ביוגרפיים עם בני הדור הזה שפנו לאימון או ייעוץ בתור קריירה שנייה, אני בוחן איך "צאצאי תנועות הנוער" ממציאים את עצמם מחדש ומתאימים את עצמם למציאות משתנה באמצעות אימוץ תרבות הקפיטליזם הרגשי. בנוסף, אני מראה איך במהלך המפגש הזה נוצרים סוגים חדשים של סובייקטיביות ונרטיבים המשלבים פיתוח עצמי יזמי ואינדיבידואלי יחד עם עקבות של עצמי לאומי וקולקטיבי. השימוש בקטגוריה האנליטית של דור חושף ממד היסטורי וביוגרפי מקומי שלרוב חסר בניתוחים של זהויות תרפויטיות בעידן הניאו-ליברלי ומסבך תיאורים נפוצים אודות התפשטותם של שיחים תרפויטיים חדשים.

פרופסיונליזציה של העצמי: אימון (Life Coaching) בישראל

ד"ר תמר קנה-שליט, אוניברסיטת קליפורניה דיוויס

tkaneh@gmail.com

העשורים האחרונים מאופיינים בשגשוג עולמי של תעשיית העזרה העצמית (self-help) הכוללת ספרים, אתרי אינטרנט, תכניות רדיו וטלוויזיה העוסקות בהעצמה אישית, התפתחות רוחנית בסגנון ניו-אייג', אימוץ הרגלי חשיבה חיובית וכדומה. אימון לחיים (life coaching) שפותח בארצות הברית בתחילת שנות ה-90 הוא אחד מאתרי העזרה-עצמית הפופולריים בישראל. לפי International Coach Federation בשנת 2011 לישראל היה השיעור הגבוה ביותר של מאמנים לנפש. נכון להיום הוכשרו בישראל למעלה מ-15,000 מאמנים, מספר דומה למספרם של פסיכולוגים רשומים. קורסים להכשרת מאמנים הינם, בראש ובראשונה, תהליכים אינטנסיביים הכוללים התנסות אישית בהגדרת חזון ויעדים, סיגול שפה היפר-רפלקסיבית, פרקטיקה שבין היתר מייצרת חוויה תרפויטית. מכאן שישראלים וישראליות רבים פונים לאימון הן כמקצוע מבוקש והן כאמצעי לעזרה-עצמית. הרצאה זו מתבססת על עבודת שדה רב-מוקדית בשלושה בתי ספר להכשרת מאמנים בישראל בנוסף למגוון סדנאות, כנסים מקצועיים והפקת תכנית רדיו בנושא אימון בין השנים 2010-2012. בהרצאה אעמוד על המאפיינים היחודיים של העצמי הישראלי המתכונן בתהליך ההכשרה המקצועית לאימון לחיים בדגש על המשמעויות של פרופסיונליזציה והבניית מומחיות בשדה של עזרה-עצמית. אקשור בין תהליך הפרופסיונליזציה של אימון כמקצוע הנוגע בפוליטיקה של ידע ובמאבק עם גופי ידע מתחרים (בעיקר פסיכולוגיה על גווניה) על הסמכות להגדיר ולעסוק בעולם הנפש, ובין הבניית העצמי המקצועי של מאמנים ומאמנות לעתיד. אראה שהפרופסיונליזציה של אימון ושל העצמי מנוסחת בהתאם לעקרונות שוק ניאוליברליים לפיו העצמי משול לעסק אך יחד עם זאת אראה שהיא מושתתת על היגיון לוחמני ומעוגנת באתוס קולקטיבי. דרך בחינת התהליך המקביל, פרופסיונליזציה של מקצוע האימון וכינון עצמי מקצועי של מאמנים, אדון במתחים ישראליים עכשוויים בין קפיטליזם, פסיכולוגיה וקולקטיביזם מיליטריסטי.

לעזור לעצמך, לעזור לעולם – גאולה פרטית וקולקטיבית בתקשור

ד"ר אדם קלין אורון, מכון ון ליר בירושלים והמכללה האקדמית צפת

adamk@vanleer.org.il

למרות השם הקיצוני המקובל "העידן החדש", בעשורים האחרונים נעלם מרוב הפרקטיקות הרוחניות העיסוק באחרית הימים ובהבאת גאולה לעולם. דרך ניתוח תופעת התקשור, שהעוסקים בה טוענים להעברת מסרים מישויות לא-חומריות, אראה שהאמונה בהגעתו של עולם טוב יותר לא פחתה, אלא שהמוקד של העשייה הזוח מהזירה הפומבית לזירה הפרטית. המתקשרים גורסים שדרך תהליך של הבנה עצמית ומיצוי פוטנציאל שעובר האדם הפרטי, "המאזן האנרגטי" של העולם כולו הולך ומשתפר. הן הפרקטיקה והן האמונה של המתקשרים מתרכזת בדרכים לעזור לעצמך, אך המטרה הסופית נשארת תמיד גם עזרה לעולם כולו: גאולת העולם דרך גאולת הפרט.

"לא נכון! צריך גם כוח כדי ללכת, לא תמיד אפשר ללכת": מאבקים פרשניים קטנים על משמעות גדולה

בקבוצה תמיכה טיפולית לנשים הנשואות לגברים פוסט-טראומטיים

ד"ר קרן פרידמן-פלג, בי"ס למדעי ההתנהגות, המסלול האקדמי – המכללה למינהל

kerenfriedman2@gmail.com

אל מול המגמה ההולכת וגוברת לשלב "אחרים משמעותיים" (significant others) בתהליך הטיפולי שעוברים בני משפחתם, תבחן הרצאה זו כיצד נשים יהודיות בישראל מאתגרות את גבולות הציווי הנורמטיבי בכל הנוגע לאופן בו "ראוי" ו"צריך" לפרש להפרעה הפוסט-טראומטית ממנה סובלים בני זוגם כתוצאה משירותם הצבאי או מחשיפה לאירועי טרור. על בסיס תצפיות משתתפות שערכתי בקבוצה תמיכה טיפולית שהופעלה עבור נשים אלה על ידי עמותת נט"ל (נפגעי טראומה על רקע לאומי) בין השנים 2006-2008, אראה כיצד התמזגות של המלצות טיפוליות, שייכות לאומית וציפיות מגדריות עיצבה את האופן בו התייחסו המטפלות למקומן של הנשים בתוך מערכת היחסים הזוגית, גם כאשר זו השתנתה כמעט עד לבלי הכר. אלא שלמול ההתוויה הפרשנית הזו, עשו משתתפות הקבוצה שימוש בתווית הקלינית של "טראומה משנית" כדי להבקיע את דרכן אל מעבר לגבולות הציווי הנורמטיבי, לטובת התבוננות ובחינה של אפשרויות פרשניות נוספות. בחשיפה זו של המתח המתמיד שבין מטפלות למטופלות, ובבירור התסיסה שרחשה כל העת בקליניקה, אראה כיצד עשויה התערבות טיפולית להפוך ל"מרחב מוסרי" שבו דווקא היכרות קרובה עם הגדרות קליניות מחמשת את המשתתפות בכלים יעילים להשגיה של כוחות חברתיים הפועלים עליהן בעוצמה רבה, ומאפשרת להן לשקול מגוון אפשרויות פרשניות לצורך ניווט מורכב בין צרכים שונים ומשאלות משתנות.

14:00-15:30 רצועת מושבים חמישית

**הווה אתנוגרפי בהילוך מהיר: שדות המחקר המשתנים של האנתרופולוגיה של הרפואה
מטדיינית: ד"ר חגית פרץ (אשקלון)**

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר ציפי עברי (חיפה)

"לדעת על הכרומוזומים של התינוק זה לא להכיר את התינוק": על סביבה ותורשה בצפון מזרח יפן אחר פוקושימה ובצל הירושימה

צביקה אור (העברית)

דילמות מוסריות של צוותים רפואיים בעקבות שינויי מדיניות: המקרה של הסחר באיברים להשתלה בישראל

ד"ר ענת רוזנטל (בן גוריון)

הרטוריקה של העתיד והיומיום של ההווה: שיח "סוף עידן האיידס" והטיפול ב HIV במערכות בריאות דלות משאבים

תקציר המושב:

בעשורים האחרונים מתמודדים העוסקים באנתרופולוגיה של הרפואה עם שדות מחקר המאופיינים בתגליות מדעיות חסרות תקדים, עלייתן של ביוטכנולוגיות חדשות בקצב גובר, תהליכי שינוי מדיניות בריאות דרמטיים, והופעתן של סוגיות בריאותיות בסקלות גלובליות. חווית ההווה האתנוגרפי המואץ של המחקר האנתרופולוגי בשדה זה עומדת בכל עת מול תמורות בהסדרים החברתיים המקומיים והגלובאליים בהם מתקיימים תהליכים אלו, המושפעים מאירועים שאינם קשורים ישירות לעולם הבריאות והרפואה, כמו גם מן ההיסטוריה שלו עצמו. במסגרת מושב זה נבקש להתבונן על האופנים בהם באים לידי ביטוי שינויים אלו בעולם הבריאות והרפואה בשלושה שדות מחקר אנתרופולוגיים, ביפן ישראל ומאלווי, בהם ממוקמים עובדי בריאות בצמתים של מתחים צולבים ואתגרים אתיים המעצבים את יחסיהם עם המטופלים כמו גם את תפיסתם את עולם הרפואה ואת הקשר בין המקומי לגלובלי. מתוך אתגרים אלו של מחקר בהווה אתנוגרפי מואץ, יעסוק המושב גם בדרכים בהן מבקשים אנתרופולוגים של הרפואה להבין את אותם שינויים מואצים, ואת השפעתם על חיי האנשים שחווים אותם, תוך שהם עצמם מתחבטים בסוגיות אתיות דומות.

תקצירי ההרצאות:

"לדעת על הכרומוזומים של התינוק זה לא להכיר את התינוק": על סביבה ותורשה בצפון מזרח יפן אחר פוקושימה ובצל הירושימה.

ציפי עברי, החוג לאנתרופולוגיה, אוניברסיטת חיפה

tsipy.ivry@gmail.com

האם "הגיוניותם" של רעיונות מדעיים מסוימים, ודיסציפלינות מדעיות שלמות קשורה בסדר החברתי פוליטי שבתוכו הם מתקבלים על הדעת? מה קורה להגיונות הללו בעיצומם של תהליכי שינוי מואצים? בהרצאה אבחן שאלה זו, המעסיקה היסטוריונים/ים וסוציולוגים/יות של המדעים והטכנולוגיות מזה מספר עשורים, מנקודת מבט אנתרופולוגית ומתוך התבוננות במיקומם המשתנה של הידע והטכנולוגיות הגנטיות והגנומיות ביפן העכשווית. אשאל האם ניתן לזהות שינוי בחשיבה, בקרב אנשי מקצועות רפואה, ואנשים נעדרי השכלה רפואית, על מקומן של סביבה ותורשה בכינון בריאות כפי שהם משתקפים מתוך תהליך הטמעת בדיקה גנומית חדשה לאבחון מומים עובריים בהריון, ועמה לידתו של מקצוע חדש ביפן: הייעוץ הגנטי. ההרצאה תתבונן בגרסה מקומית של יעוץ גנטי שהחלה להתהוות בעקבות ההכרזה של ארגון הגניקולוגים והמייילדים ביפן ב-2013 על העמדה של טכנולוגיות (NIPT) (Non Invasive Prenatal Testing) לאבחון מומים עובריים בטרימסטר ראשון להריון, לרשות ציבור הנשים ההרות תחת תנאים מחמירים. NIPT נכנסה כניסוי קליני, לזיהוי שלוש טריזומיות, (18,13,21) ומחייבת קבלת ייעוץ גנטי לפני ההחלטה לעבור את הבדיקה. ואחריה, לצורך הסבר התוצאות. פרסום נייר העמדה של איגוד הגניקולוגים בעיתונות גרר גל של סיקורים במדיה היפנית, רובם ככולם מוחים כנגד ההיבטים האתיים של סלקציית אנשים עם מומים. מיפוי ראשוני של פעילותן של היועצות הגנטיות המעטות לאורך האי הונשו מעלה שונות אזורית משמעותית בתוכן ודפוסי פעילותן. בהרצאה אדון בממצאים ראשוניים מעבודת שדה לאורך החוף המזרחי וצפון מזרח יפן באזורים שנפגעו באסונות מרץ 2011 תוך נתינת הדעת על כך שמדובר בסיבוב שני, לכל הפחות, של משא ומתן בחברה היפנית אודות תרומתן של תורשה וסביבה לבריאות. משא ומתן זה מתרחש בתוך הקשר של תהייה מתמשכת בת 70 שנה בקהילה המדעית הבינלאומית על השלכות הבריאות של קרינה רדיואקטיבית.

דילמות מוסריות של צוותים רפואיים בעקבות שינויי מדיניות: המקרה של הסחר באיברים להשתלה בישראל
צביקה אור, האוניברסיטה העברית בירושלים והמרכז האקדמי לב

zvikaorr@gmail.com

ארגונים בינלאומיים, דוגמת האו"ם וארגון הבריאות העולמי, גינו באופן ברור קניה ומכירה של איברים וסחר באיברים ויצרו "נורמה בינלאומית" חד-משמעית בנושא. במשך שנים רבות הנורמה הזו לא יושמה בישראל, שבה שגשג שוק של סחר באיברים להשתלה במימון ציבורי. בעשור האחרון חלו שינויים ניכרים בחוק ובמדיניות, והנורמה הבינלאומית אומצה באופן רשמי בישראל. עם זאת, ניתן להצביע על לוקאליזציה מורכבת של הנורמה הזו ועל מתח ופער בין הערכים והתפיסות המוסריות שנורמה זו משקפת לבין אלה הרווחים עדיין בישראל. המאמר מסביר את הגורמים לפער הזה ובוחן את הדילמות המוסריות ואת הקונפליקטים הנוצרים נוכח שינויים מהירים במדיניות הקשורה לגוף ולרפואה. המאמר מדגים את הסוגיות האלה באמצעות המקרה של הצוותים הרפואיים, הממוקמים בין ציפיות ולחצים סותרים בזירה הגלובלית ובזירה המקומית. מחד גיסא, רופאים מילאו תפקיד מרכזי בהטמעת הנורמה הבינלאומית בישראל, בתהליך דיאלקטי וספיראלי שהמאמר מסביר. מאידך גיסא, צוותים רפואיים צריכים להתמודד עם הערכים, הנורמות והתפיסות המוסריות הרווחים בחברה ובמיוחד בקרב המטופלים שלהם, שאיתם רבים מאנשי הרפואה גם מזדהים. חלקם אף צריכים להתמודד עם ביקורת נוקבת מצד המטופלים על תפקידם בשינויי המדיניות. המאמר בוחן את דרכי ההתמודדות של הצוותים הרפואיים עם המתח וההתנגשות בין התפיסות המוסריות הסותרות. כמו כן נבחנים היכוחים המתנהלים בתוך הפרופסיה

הרפואית, שהם נוקבים במיוחד במקרים בהם הגבולות בין מה שנחשב ללגיטימי למה שנחשב כאסור מטושטשים. המחקר מבוסס על אתנוגרפיה מרובת אתרים הכוללת ראיונות עומק, תצפיות וניתוח תוכן של טקסטים.

הרטוריקה של העתיד והיומיום של ההווה: שיח "סוף עידן האיידס" והטיפול ב HIV במערכות בריאות דלות משאבים

ענת רוזנטל, המחלקה לניהול מערכות בריאות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
anatos@bgu.ac.il

תגליות רפואיות, שינויים במדיניות בריאות גלובלית והתגייסות בינלאומית הביאו בעשור האחרון לשינויים דרמטיים באפשרויות הטיפול ב HIV. שינויים אלו הגבירו את האפשרויות הפתוחות עבור אנשים החיים במדינות העולם המתפתח, באמצעות פרישה של תוכניות הממוקדות בטיפול ב HIV. על בסיס עבודת שדה אתנוגרפית במרפאת HIV במלאווי, ההרצאה מאתגרת את השיח הרווח בדבר הנורמליזציה של הטיפול באיידס בסביבות דלות משאבים, והרטוריקה של "סוף עידן האיידס" המלווה אותו. תוך התייחסות לשיח גלובלי המוקדש לטיפול באיידס עד להתעלמות ממגוון צרכים בריאותיים וחברתיים אחרים, ומניתוח חוויותיהם של עובדי בריאות במרפאת האיידס, ההרצאה מצביעה על המתחים בין אותה רטוריקה של "סוף עידן האיידס" לבין היומיום של טיפול הניתן בסביבות דלות משאבים בו המציאות לא רק רחוקה מלהוביל לנורמליזציה, אלא גם מערערת את התפיסה הלינארית של עתיד טוב יותר.

אתניות במעבר

יו"ר: ד"ר יוליה לרנר, אוניברסיטת בן גוריון

סדר ההרצאות במושב:

טל שמור (חיפה)

ההיסטוריה של שכונת התקווה מנקודת מבטם של תושביה הוותיקים – זהות, מרחב ודימוי ציבורי

ד"ר מוחמד סואעד (כנרת וגליל מערבי)

מחברה שבטית לחברה עירונית: תמורות בחברה הבדווית בגליל

איילה קיסר שוגרמן (בן גוריון)

פרקטיקות של מעבר (passing) וחליפת זהויות בהתמקמות של צעירים דוברי רוסית ממוצא יהודי מעורב בישראל

ד"ר טליה שי (טכניון)

"יהודים-רוסים-ישראלים" – מחקר על קבורה, זיכרון וזהות

תקצירי ההרצאות:

ההיסטוריה של שכונת התקווה מנקודת מבטם של תושביה הוותיקים –

זהות, מרחב ודימוי ציבורי.

טל שמור, דוקטורנט לאנתרופולוגיה, אוניברסיטת חיפה

talshamur@gmail.com

בהרצאה אבחן את ההיסטוריה של שכונת התקווה הממוקמת בדרום תל-אביב ואת השתנותה לאורך השנים. אתמקד בנקודות ציון חשובות, כפי שעלו בשיחות שניהלתי עם התושבים המזרחים הוותיקים במהלך מחקר אתנוגרפי שערכתי בשכונה בין השנים 2010 ל-2013 ובניתוח הספרים והידיעות התקשורתיות העוסקים בה. ההתמקדות בתושבים המזרחים הוותיקים חשובה מכיוון שהם היו עדים לגלגוליו הרבים של המקום ומשום שהם נתפסים בעיני עצמם ובשיח הציבורי בישראל כבעלים הסמליים שלה, הנאבקים על דמותה כיום אל מול זרם המהגרים האפריקאים הגרים בשכונה. זוהי נקודת מבט היסטורית המסופרת ברמת החוויה ומדגימה את האופן שבו מתפתחת זיקה רגשית למרחב. במונחיו של אנרי לפבר, היא מתייחסת למרכיבים המושגיים, הסמליים והפיזיים של המרחב, שדרכם אפשר לפענח תהליכים היסטוריים (יעקובי ופנסטר, 2011).

בהתאם לנרטיבים של תושביה הוותיקים של השכונה, שעלו בקנה אחד עם המקורות השונים, אתייחס למלחמת 1948, תקופת הצנע בשנות החמישים והתקופה שבה הוגדרה כמרכז של פשע וסמים בשנות השישים והשבעים. זו אינה היסטוריה ליניארית של התפתחות השכונה מאז הקמתה ועד היום, אלא אירועים ונקודות ציון שהתושבים המזרחים הוותיקים העלו כששוחחו על המפגש בינם לבין השכונה. איתור התהליכים ההיסטוריים בביוגרפיות של התושבים המזרחים הוותיקים בשכונת התקווה מבהיר את זהותם הרב-ממדית ואת החיבור שלהם למקום. באמצעותם ניתן להבין את מורכבותה של שכונת התקווה ואת אופני ההתנהלות של תושביה הוותיקים ביחס אליה, גם לאור הדימוי השלילי שנוצרה לה כמקום עני ומסוכן. אופני התנהלות אלו נעים ממאבק אקטיבי על אופייה, הזדהות ועד בושה וניתוק המבטאים את המיקום האמביוולנטי שלהם בין שייכות לניתוק בחברה הישראלית.

מחברה שבטית לחברה עירונית: תמורות בחברה הבדווית בגליל

ד"ר סואעד מוחמד, החוג למדעי החברה: המכללה האקדמית גליל מערבי ומכללת כנרת
suwaedm@hotmail.com

החברה הבדווית במזרח התיכון, מאז תחילת המאה ה-20, עוברת תהליך משמעותי של שינוי חברתי-תרבותי. החברה, שבמשך מאות בשנים שמרה על דפוסיה המסורתיים, החלה לאבד מדפוסיה היסוד של תרבותה וקולטת במקומם דפוסים חדשים. תהליך זה הואץ עם הקמת המדינות הלאומיות באזור. מאז קום המדינה בשנת 1948, עברה האוכלוסייה הבדווית בישראל שינוי מרחיק לכת מחברת נוודים לחברה מתעיירת. כיום החברה הבדווית נמצאת בתוך מסכת מורכבת של תהליכים ואירועים אינטנסיביים, כמו: חשיפה להשפעה לתרבויות אחרות: התרבות הערבית והאסלאמית הכללית, תרבות הרוב היהודי שעמן היא נמצאת באינטראקציה מתמדת, השפעת תרבויות העולם השונות שחודרת אל תוך החברה דרך אמצעי התקשורת השונים.

התיישבות הקבע הביאה לשינויים גדולים בחברה הבדווית, שינויים שיש להם השפעה על ההתנהלות הפוליטית והחברתית של הבדווים. מתח בין דורי בין שכבה חדשה של צעירים משכילים לבין המנהיגות המסורתית של השיחים וראשי המשפחות בשבטים. הביטוי המעשי הוא התפרקות השבטים וצמיחה של חברה אזרחית. עשרות עמותות וארגונים פועלים כבר בעיקר בתחומי זכויות האזרח, הרווחה, הדת והחינוך. המנהיגות המסורתית של השיחים פנתה את מקומה למנהיגות חדשה של ראשי רשויות מקומיות וראשי עמותות וארגונים. הבדווים משנים תרבות: הם עוברים מתרבות אחת לאחרת. - עירונית.

המאמר בכנס ידון במעבר של הבדווים בגליל מחיי נוודות להתיישבות הקבע, תוך עמידה על התמורות שחלו בחברה הבדווית בעקבות ההתיישבות.

פרקטיקות של מעבר (passing) וחליפת זהויות בהתמקמות של צעירים דוברי רוסית ממוצא יהודי מעורב בישראל

איילה קיסר-שוגרמן, סוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוני' בן גוריון, באר שבע

keissars@post.bgu.ac.il

בהרצאה יוצגו ממצאי מחקר נרטיבי העוסק בפעולתן של קטגוריות אתניות וגזעיות, במרחב הסימבולי החברתי הישראלי, ובתהליכי ההתהוות וההשתנות שלהן, בהקשר לתהליכי ההתמקמות של צעירים דוברי רוסית ממוצא יהודי מעורב שאינם מוכרים כיהודים על-ידי מדינת ישראל. המחקר כולל 30 ראיונות. בהרצאה זו אני מבקשת לבחון פרקטיקות של מעבר (passing) וחציית גבולות זהותיים המגויסות לצורך התמקמות של צעירים אלה בקרב הקולקטיב הישראלי-יהודי. מרואיינים שגדלו מגיל צעיר בישראל מספרים על רצון שחוו בילדותם להשתלב בחברת ילדים ישראלים צברים לאחר ההגירה לישראל. בתקופת הילדות, מאמצים אלו באו לידי ביטוי בד"כ בניסיון להצניע את המוצא הרוסי - על-ידי רכישה מהירה של השפה העברית, אימוץ מבטא ולבישת חזות צברית 'תקנית' - ופחות בניסיון להסתיר את העובדה שאינם מוכרים כיהודים במדינה, אליה במקרים רבים כלל לא היו מודעים. ואולם, בהמשך, לכל המאוחר כשקיבלו בטקס בית ספרי תעודת זהות המסמנת אותם כ'ישראלים אחרים', או כשהם מנסים לטוות קשרים עם בני זוג ישראלים יהודים 'כשרים', הרי שהניסיון להיטמע בקולקטיב הישראלי-יהודי מתברר כמשימה מורכבת למדי. בהרצאה זו אנסה לנתח מורכבות זו בין שתי גישות אנליטיות עיקריות – בין התיאוריה הדראמטורגית של גופמן, המדגישה את האופוזיציה הבינארית של קטגוריות הזהות, לבין התיאוריה של באטלר אודות פרפורמנס זהותי, המדגישה את המהות המוכנת והמשתנה שלהן. אקרא את מעברי הגבול בהקשר הנתון של מדינת הלאום היהודי, המפלה באמצעות הסדרים וחוקים ממוסדים צעירים אלה. אבחן מהו כוח ההסבר של כלים אנליטיים אלה להבנת צעירים שההביטוס הישראלי-יהודי משוקע בהם באופנים שאינם ניתנים להתרה, בוודאי בקרב אלה שגדלו והתחנכו בישראל מגיל צעיר. אנסה לבחון מה מחוללות ההתנסויות החוזרות ונשנות במעברים זהותיים – מה הן משערתקת ומה הן מערבלות ומשנות בסדר החברתי.

"יהודים-רוסים – ישראלים" – מחקר על קבורה, זיכרון וזהות

ד"ר טליה שי, מרצה בכירה לשעבר, טכניון חיפה (מחלקה הומניסטית ואומנויות)

talia_shay@yahoo.com

בית הקברות, עליו נסבה הרצאה, נמצא על גבעה בגליל. רוב "תושביו" עולי ברה"מ לשעבר שהגיעו עם גל ההגירה הגדול של שנות ה-90. הקולקטיב הגדול של עולי ברה"מ כולל היום שלוש קבוצות עיקריות: יהודים, נוצרים, ויהודים שלא על פי ההלכה. היווצרות קבוצות אלו קשורה בנסיבות היסטוריות לפיהן יהודי ברה"מ לשעבר השתייכו ליהדות דרך האם, האב, או דרך בני זוגם. מאחר ובישראל, לפי חוקי ההלכה, רק הראשונים נחשבים יהודים, לעובדה זו יש השלכות בתחום האזרחי המשפיעות על יותר מ-300000 איש. הם אינם רשאים, למשל, להיקבר בבתי קברות יהודים ונאלצים לחפש חלופות שעפ"י הן פחותות ערך או שעלותן כבדה מאד. ביה"ק הנחקר, בו קבורים יהודים שלא לפי ההלכה היהודית, נסגר ב-2006/7 וכל הקברים מופו על ידינו. המחקר כלל ניתוח ויזואלי-פורמאלי של הנתונים, וראיונות עם הקרובים אשר האירו את חווית ההגירה שלהם. העדויות היוזואליות והמילוליות הראו תמונה מורכבת של "שמירת מנהגים מהבית" לצד "כך עושים כאן [בישראל] כולם", כפי שאמרה אחת המראיינות. העדויות כוללות מנהגים וסמלים יהודים (למשל מגן דויד והבאת רב ללוויה), לצד כאלו

השייכים למורשת התרבותית המקורית של הבאים (כמו סמלים וטקסים נוצריים-רוסיים). חלק מהאלמנטים האחרונים נעשו במכוון כדי למחות על השליטה של המדינה על צורות הקבורה והזיכרון והן כוללים ג"כ תפיסת אדמות פרטיות סביב הקבר.

באשר לשאלה על זהותם/שייכותם של הנחקרים, המוצגים בספרות ומציגים את עצמם "כיהודים-רוסיים – ישראלים", נראה לי, ע"ס העדויות שניתן להתייחס אליה לפי דברי בהאבא שקבע "שתרבויות של קבוצות מיעוט מכילות שילוב של אלמנטים השייכים למורשת התרבותית המקורית, עם אלמנטים מהתרבות הנשלטת, לצד מאפיינים של התנגדות לתרבות ההגמונית השלטת"

Hazardous Concepts: The Anthropology of Science and Technology in Israel

Respondent: Dr. Inna Leykin, Open University

Presentations:

Omer Keynan (Bar Ilan)

Social Movements and Social Media: The Case of the Ethiopian Protest Movement

Dori Oryan (Bar Ilan)

מכונת הסוסיטא בראי הזמן: כיצד מוצגת הסוסיטא בחברה הישראלית היום ומה הקשר בין דימוי זה לאובייקט המקור

Talia Fried (Bar Ilan)

We Have Never Been Green: Waste Treatment Technologies in Israeli Policy and National Imagination

Dr. Ramez Eid (Sakhnin Academic College)

טבע ואדם: על נרטיבים "מדעיים" מתחרים באזור יערות הכרמל

Panel abstract:

Science and technology are rich sites for examining how social futures are imagined and shaped. Yet they are also slippery and "hazardous" topics (Marx, 2010), since their discussion is often wedded to implicitly progressive and deterministic narratives of social change. This panel will present four anthropological papers written against the grain of the 'hazardous' modernistic story of science and technology. The papers will detail: the use of social media in the Ethiopian political protest; the career of the susita, the Israeli national car; the politics and science of forest conservation; and technologies for treating household waste. Each paper will examine how the science or technology under discussion was enlivened in the Israeli social and political context, which stakes, claims, or imaginaries were mobilized around it, and what unanticipated outcomes, challenges or failures have accompanied its career practice.

This panel presents a disciplinary meeting of Science and Technology Studies (STS) and anthropology. STS emphasizes the distributed and mutable aspects of technoscientific arrangements, their embeddedness in hierarchies of knowledge, labor and power, and the tendency for technology to 'bite back' in unanticipated ways. Anthropology brings to STS an analytical standpoint that resists the futuristic and abstracting tendencies of technoscientific

stories. It calls attention to the situated, material and embodied dimensions of social-technological life, and promotes a research agenda of 'studying up' from which to unsettle imagined technoscientific orders.

In this panel we present a sustained focus on technoscientific topics that have had a practical and formative (and not only symbolic) effect on Israeli society — social media, private cars, nature conservation and waste treatment. In addition, we hope that the panel will promote ongoing exchange between STS and anthropology in Israeli academia.

Work cited

Marx, L. (2010). Technology: The emergence of a hazardous concept. *Technology and Culture*, 51(3), 561-577.

Abstracts:

Social Movements and Social Media: The Case of the Ethiopian Protest Movement

Omer Keynan, Graduate Program in Science, Technology & Society, Bar Ilan University
omerkeynan@gmail.com

In April, 2015 young Israelis of Ethiopian descent, mostly second and third generation in Israel, organized mass demonstrations which marked the first time that the community was involved in a prolonged campaign at the national level. The explicit intention of the protest was to express their dissatisfaction with the social distress they confront. The protest erupted on April 27, 2015, after video footage captured by a surveillance camera was posted on social media networks (SMN). The video showed two Israeli police officers beating an IDF soldier of Ethiopian descent named Damas Pakada on a street corner in the city of Holon. The video was shared by many and led young Israelis of Ethiopian descent to organize three demonstrations against police violence. The protesters distribute photos and videos taken during the demonstrations. They filmed police officers applying violent means, such as tear gas, stun grenades and physical assault with batons to disperse the demonstrations.

Using 'netnography' (analysis of SMN texts) and semi-structured interviews with the protest movement's leaders and activists, I argue that the growing use of SMN by young Israelis of Ethiopian descent, and the wide support they gained, was a fundamental determinant that spurred momentum for the emergence of a new protest movement. Furthermore, I assert that protesters used these technologies in unique ways that reflect their distinctive political culture. At the same time, SMN left their imprint on the strategic decisions of protest leaders.

מכונת הסוסייטא בראי הזמן: כיצד מוצגת הסוסייטא בחברה הישראלית היום ומה הקשר בין דימוי זה לאובייקט המקור

Dori Oryan, Graduate Program in Science, Technology & Society, Bar Ilan University
dorior@gmail.com

מכונת הסוסייטא יוצרה בישראל בין השנים 1958 לשנת 1982. הסוסייטא וירשתה, ה"רום כרמל", היו חלק ממגוון רחב של למעלה מחמישים דגמים שונים של מכונות שיוצרו בישראל. מכל הדגמים המדוברים הסוסייטא,

ברבות השנים, הוגדרה כ"מכונת הישראלית" על אף שיצורה הסתיים, כאמור, בשנת 1982 הרי שדמותה ודימויה מופעים בספרה הישראלית כיום. מהקמתה של עמותת חובבי רכב ששמה למטרה להחזיר לכביש כמה שיותר מכונות מדגמים אלו לכביש, להופעתה כאובייקט בהצגות כשם של להקת רוק, כפרויקט בגיליונות חגיגיים ביום העצמאות ועד כותרת בביקורת טכנית על מחשב נייד. ההרצאה מבוססת על ניתוח תוכן של חומרים ארכיוניים וראיונות עומק. על סמך אלו תבחן כיצד משתקף האובייקט הפיזי, מכונת הסוסיתא, היום ביחס לתכונותיו ודרכי יצורו בעבר. תכונות אלו שהן נגזרות של תרבות היצור והלכי הרוח בחברה הישראלית בשנים בו יוצר. כיצד השילוב בין תהליכים חומריים פיזיים, תפיסות כלכליות תפיסות חברתיות ופעולותיהם של יחידים הבנו במשותף את מושג המכונת הישראלית. כיצד מושג זה מסייע לנו לדבר את החברה הישראלית היום ואת המבט ההיסטורי עליה. ההרצאה תנסה לבחון מבעד למבט הכפול, בין תפיסת האובייקט הספציפי בהווה לבין התהוותו בעבר, את הדרכים שבהן מובנה אובייקט לאומי וכיצד אובייקט זה פועל על הלאום בו הוא נוצר. כיצד אובייקט זה פושט את נוכחותו הפיזית, החומרית והופך למושג מופשט, איקון שהקשר בינו לבין אובייקט המקור מוגבל.

We have never been green: Waste treatment technologies in Israeli policy and national imagination

Talia Fried, Graduate Program in Science, Technology & Society, Bar Ilan University

taliafried@gmail.com

In present environmental discourse, Israel is often framed as a country that has only just awoken to the problems of trash and to the need for sustainable waste treatment methods. This paper explores the truth of this claim: Have we never been green? This paper presents a genealogy of expert approaches to household waste treatment technologies in Israel from 1948 to the present, focusing on the main treatment methods of composting, landfilling and incinerating waste. Findings are based on content analysis of scientific and policy texts and on three years of fieldwork in the Israeli waste and recycling world.

The paper traces the rise of household trash from a low-level municipal problem to a main national project. I describe how a discourse of 'cleanliness' and anti-littering in the early years of the state shifted to a discourse of national crisis, which centered on the danger that trash posed to groundwater and on an imminent crisis in available landfill space. From the 1990s to the present, another main shift took place, from a focus on professionalizing and enlarging landfills to one of promoting recycling.

My research shows that present environmental discourse underestimates the nuanced attention that previous experts paid to waste treatment technologies in the past. A better characterization is that throughout its history Israeli society has privileged different wastes as more 'wasteful' than others. Waste treatment technologies were aligned with diverse values (such as cleanliness, open space, soil amendment, water safety, or economic profit), and these diverse claims and values were never harmonious, nor are they today.

טבע ואדם: על נרטיבים "מדעיים" מתחרים באזור יערות הכרמל

Dr. Ramez Eid, Sakhnin Academic College

ramezeid@yahoo.com

זיהוי שמורת הטבע והיערות בכרמל כסמלים ציוניים יהודיים מאז קום המדינה, גרם להתרחקותם הפיזית והתרבותית של התושבים הדרוזיים ממרחבי הטבע באזור, שנתפסים כביטוי סימבולי ליחסי ההיררכיה

המתקיימים בין הממסד הציוני-יהודי לביןם, ואף ביחס לשאר המיעוטים בישראל. תפיסתם הרווחת, הגורסת כי "עצים זוכים לחשיבות גדולה מזו של בני-אדם", הובילה לתחושה של חיים "במצור", ככאלה אינם יכולים להתערות במרחבי הטבע הסובבים אותם.

טענה מרכזית היא שיחסי המדינה והמיעוט הדרוזי התאפיינו בהיררכיה המבוססת על נרטיבים היסטוריים ומדעיים ששימשו ככלים לשימור וללגיטימציה של השליטה במרחב הפיזי של האזור. המחקר מראה שנרטיב זה הולך ומתפורר בשנים האחרונות, כשקולות חדשים בשני היישובים הדרוזיים בכרמל קוראים תיגר על הבניה זו של מערכת היחסים, הן כתוצאה מהשריפה הגדולה בכרמל ב-2010, בהם המדינה מואשמת במחדלים סביבתיים של השריפה; והן לאור קולותיהם של תושבים ופעילים מקומיים הקוראים ליישום תכניות חדשות לניהול האזור על פי עקרונות מדעיים חדשים בני-קיימא.

ההרצאה תבחן את השינוי ביחסם הפוליטי של חלק מתושבי הכפרים הדרוזיים באזור הכרמל למדינת ישראל, כפי שבא לידי ביטוי ל"טבע" ול"יער", תוך התנערות מהנרטיבים "המדעיים" הרשמיים. על ידי ניתוח תפיסותיהם של התושבים ניתן להבין איך אסטרטגיות אלו מייצרות בפועל "ערך" חדש של היער בקרבם: הטבע אמנם היה בעבר סוג של אויב, אך כיום התושבים מגלים שחבירה לטבע יכולה אולי להביא להם פחות היררכיה "ויותר שוויון".

שולחן עגול – לא לציטוט: מתחים, דילמות ומחשבות על מהלך הדוקטורט באקדמיה הישראלית

יו"ר: הילה נחשתן (העברית)

מתדיינת: ד"ר תמר קנה-שליט (אוני' קליפורניה דיוויס)

סדר ההרצאות במושב:

הילה נחשתן (העברית)

על אובדן הון סימבולי במעבר לאוניברסיטה חדשה

תאיר קרזי-פרסלר (בר- אילן)

"מעברים בדוקטורט"

עזרי עמרם (בן גוריון)

דוקטורט "באמצע החיים"

תקציר המושב:

מה מטריד דוקטורנטים לאורך השלבים השונים בתקופת הדוקטורט? מהם התנאים התורמים או המקשים על דוקטורנטיות במהלך תקופה זו וכיצד ניתן להתמודד עמם? במפגשי פקולטה כלליים מדברים על חשיבות בניית לוח זמנים לכתיבה, על הדרך הנכונה לקבלת מלגות יוקרתיות או על הצגת העצמי בקורות החיים. אך מה מרכיב את העולם האישי הסובייקטיבי של דוקטורנטים במהלך שנים משמעותיות אלו? עם אילו קונפליקטים, דילמות, קשיים והצלחות מתמודדים במרחב האקדמיה הישראלית? ישנו מחסור בשיח גלוי ופתוח על תקופת הדוקטורט מבחינת יחסי הגומלין עם המערכת האקדמית ועם מבנה הדוקטורט בישראל. שיח זה נשאר לרוב בשוליים, נשמר במסדרונות או בשיחות פרטיות. בשולחן עגול זה נבקש להציץ לאתנוגרפיות היומיום של מהלך הדוקטורט ולשוחח בגובה העיניים, שיחת עמיתים מעמיקה והדדית על נושאים אלו. נדון באתגרים וביתרונות של מעבר בין אוניברסיטאות; במשמעות האישית והמקצועית של בקשת מלגות; באתגר של עזיבת עבודה מכניסה למען קריירה אקדמית עם עתיד מעורפל ובהבדלים בין מחלקות לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה בארץ ובחו"ל. כל ההרצאות נוגעות

בתהליכי קבלת החלטות והתמודדויות עם העבר והעתיד המקצועי והאישי וכן עוסקות במשא ומתן לגבי המשמעויות של החלטות אלו.

מבנה: המפגש מקבץ דוקטורנטים ודוקטורנטיות משלבים שונים בדוקטורט כמו גם מחמש אוניברסיטאות בישראל: האוניברסיטה העברית בירושלים; אוניברסיטת בר-אילן; אוניברסיטת תל-אביב; אוניברסיטת בן-גוריון בנגב ואוניברסיטת חיפה. כל מציגה ומציג יספרו על הנושא שבחרו לדון בו כ-10 דקות, המגיבה תציג את תגובתה ותספר על נסיונה ועל המעבר לפוסט דוקטורט, ולאחר מכן יתקיים דיון פתוח.

תקצירי ההרצאות:

על אובדן הון סימבולי במעבר לאוניברסיטה חדשה

הילה נחושטן; האוניברסיטה העברית בירושלים

hilla.nehushtan@mail.huji.ac.il

נדמה שהאקדמיה הישראלית מייחסת חשיבות רבה למעבר בין אוניברסיטאות במהלך הקריירה האקדמית, להרחבת האופקים ולצבירת ידע ממגוון חוקרים ואסכולות. יחד עם זאת, סטודנטים רבים בישראל מעדיפים לעשות את תואר הדוקטורט דווקא באוניברסיטה בה למדו בתארים הקודמים. לכך שיקולים רבים כגון שיקולים כלכליים, חברתיים, גיאוגרפיים ועוד. בהרצאה זו אבקש לדון במשמעות המעבר לאוניברסיטה חדשה לשם מחקר הדוקטורט, מעבר אשר על פניו אינו חדשני, יוצא דופן או חתרני, אך נושא בחובו קשיים ואתגרים משמעותיים במסגרת האקדמיה הישראלית. ארצה להתייחס למעבר זה כמעין הגירה, בה הסטודנטית המהגרת מאבדת מההון החברתי והסימבולי שלה באובדן מערכת הקשרים הבלתי פורמאליים ויוקרתם, ועליה להוכיח עצמה במסגרת החדשה. אמנם מסגרת הדוקטורט הינה בבסיסה פחות מחייבת מתארים קודמים, יותר גמישה ודורשת עצמאות, אך מבנה שכזה גם מקשה על יצירת הון חברתי חדש ועשוי לעורר בדידות ותלישות. חשיבות סוגי ההון המדוברים הולכת ומתבהרת במפגשים מקצועיים פורמאליים ובלתי פורמאליים, בהגשת בקשות למלגות ואפילו בתחושת נוחות יומיומית להבעת דיעות או דרישות במסגרת החדשה. כפני יאנוס, האל היווני בעל שני הפנים הפונים באופן סימטרי לכיוונים מנוגדים, פן אחד שלי פנה אל העבר ואל ההון החברתי והסימבולי שהשארתי מאחור, ואילו פן אחר פנה אל העתיד המדומיין במיקומי הנוכחי. ההשתלבות במקום חדש מאתגרת וקשה, אך גם מלמדת ומפירה. על הדרכים ליצר נראות ותחושת שייכות במסגרת החדשה אדבר בהרצאה זו.

"מעברים בדוקטורט"

תאיר קרזי-פרסלר, אוניברסיטת בר-אילן

tairkar@gmail.com

לפני כשנתיים התחלתי את לימודי הדוקטורט בסביבת לימודים חדשה עבורי. זו הייתה תקופה מלמדת, מאתגרת ומהנה עד מאד. ההיכרות עם הסביבה החדשה והכניסה אליה, הצריכו ממני השקעה של משאבים רבים מקצועיים וחברתיים; מעבר להתמצאות המרחבית המורכבת שהייתה גם היא סממן לזרותי בתחילת הדרך, המורכבות בכניסה למיליה מקצועי חדש בשלב מתקדם בלימודי מחקר הובילה לרצון עיקש מצדי להוכיח את עצמי ולוודא שמכירות ומכירים בי וביכולתי. זוהי מלאכה לא פשוטה כשמדובר במספר קורסים מצומצם שיש לקחת בתקופת לימודי הדוקטורט ובמפגשי מחלקה קולקטיביים, שבהם החשש מלהיתפש "לא חכמה" דיה התגלה לא פעם כחזק יותר מן הרצון העז לבטא את מחשבותיי ועמדותיי. בתוך כך, הייתה זו תקופה מאתגרת גם מבחינת היכולת למצוא מימון מלווה למחקר שלי. לצד הערך האינסטרומנטלי שמכילה תמיכה כספית במחקר, ישנה חשיבות גדולה לערך הסימבולי הנצמד להכרה המוסדית בחשיבות המחקר ובחזיון הזהות המחקרית והמקצועית כחוקרות. זאת למרות שידוע שמימון כזה כשלעצמו לא מעיד תמיד על חשיבות או היעדר חשיבות של מחקר ונכללים בתהליכים הללו שיקולים ארגוניים ומוסדיים שלא קשורים כלל במחקר עצמו ובטיבו. הרגשתי שנכון עבורי לקבל מימון מלווה שיתרום לשקט הנפשי ולרווחה כלכלית יחסית בשנות המחקר שעוד נותרו לי עד לסיום הדוקטורט. ולאחר ארבעה

סמסטרים, החלטתי לעבור למוסד אקדמי אחר בשל מלגה שהוצעה לי. זו הייתה החלטה קשה אך משמעותית מאד להמשך המחקר שלי. בהרצאה זו, אני מבקשת לשתף בין השאר בהרהורים, בלבטים ובמחשבות שהובילו אליה.

ללכת על המים: בין האישי למקצועי בכתיבת דוקטורט

יהודית חסידה, אוניברסיטת תל אביב

chassida@012.net.il

מרבית כותבי הדוקטורט רואים לנגד עיניהם מקצועיות אקדמית בשיקולים המלווים את הבחירות השונות בכתיבת דוקטורט. הבחירות שלי מביאות בחשבון את המורכבות של הציבור בין זהותי האישית לזהותי האקדמית. כמי שבאה מהחברה החרדית לסביבת החיים האקדמיים, וכמי שכותבת על חרדים במסגרת החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אימצתי הליכה שקולה וזהירה בין המסלול האקדמי למסלול 'מן הבית'. מדובר במסלולים מנוגדים בתפיסת עולם, בהתנהגות, ובעיקר באחיזה בתיוג שדבק בצד שמנגד. האקדמיה נתפסת בעיני הציבור החרדי כשלילית, ומהותה מבטאת את המודרנה וערכיה. לימודים, שאינם לימודי קודש, נוגדים את התשתית הערכית והחברתית שעומדת בבסיס 'חברת הלומדים החרדית' בישראל, ואילו לגבי בנות, הלימודים באקדמיה גוררים חשיפה לעולם 'שמבחוץ' ונתפסים כמאיימים על ערכי החינוך החרדי. בהשוואה לכך, האקדמיה כמוסד, מכירה את הציבור החרדי מתוך משקפת המחקר שלא תמיד בקיאה במתרחש בתוככי חברה זו, ואילו לחברת הסטודנטים ידע מועט על החברה החרדית ולא בהכרח מבוסס. בחירותיי אפוא, היו והינן מסכת מורכבת של הליכה על המים בחיפוש אחר מנחה, בהשתלבות בחוג שעיקר עיסוקו הוא ניתוח חברה ותרבות, ביצירת רשת חברתית חדשה, בדבד עם שמירת זהות המקור שלעיתים עומדת לביקורת מבית. כתיבת הדוקטורט משולבת בהיבטים רגשיים ומקצועיים שאינם לחם חוקם של עמיתיי למחקר. עם זאת אני סבורה שאיני בודדה במסלול דיסוננסי זה, שכן לא כל הבאים בשערי האקדמיה מזוהים עם ליבת החברה הישראלית, וחלקם ודאי רואים את הציבור בין הבית לאקדמיה כגשר שיש לצלוח אותו בשלום. בהרצאה זו ברצוני לשרטט את תמונת 'מאחורי הקלעים' האישית שלי אשר עשויה לשפוך אור על רגשות ושיקולים מקצועיים דומים, שאולי חווים גם סטודנטים אחרים.

דוקטורט "באמצע החיים"

עזרי עמרם, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

azri.amram@gmail.com

התחלת הדוקטורט ב"אמצע החיים" מכילה בתוכה דילמות רבות. כיצד מתפרנסים? איך לומדים עם ילד קטן בבית? האם עוזבים את העבודה הקודמת או מנסים חצי-חצי? לעתים נדמה כי תכניות הלימודים התובעניות בנויות לסטודנטים צעירים עם גב כלכלי או למבוגרים חסרי דאגות ויש הרבה מקום לשיפור בעבור אלו שבאמצע החיים. אני תלמיד שנה א' במסלול המשולב במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה בבן גוריון ומעוניין לחקור אוכל ערבי בישראל בהנחייתו של ד"ר ניר אביאלי. אמנם זו שנתי הראשונה כדוקטורנט באופן רשמי, אך בשלוש השנים הקודמות ביצעתי השלמות וגיטושים לקראת השלב הזה. בכל שנה מחדש צצות התמודדויות חדשות עם הדרישות האקדמיות הכרוכות במחקר ובחובות המחלקתיות ומולן הדרישות המוכרות בבית ובעבודה (החל מטיפול בילד, דרך תחזוקת הבית ועד השקעה בפנאי, חברים וזוגיות). על כל אלו אספר, אשתף מעט חוויות, תובנות וכמה שאלות שנתרו ללא מענה - בעיקר איך עושים עם כל אלו עבודת שדה?